

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของ โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับ ดังนี้

1. คุณภาพการศึกษาระดับพื้นฐาน
2. การประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติ
3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา
 - 3.1 ปัจจัยด้านกระบวนการบริหาร
 - 3.2 ปัจจัยด้านกระบวนการเรียนการสอน
 - 3.3 ปัจจัยด้านกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 4.2 งานวิจัยต่างประเทศ
5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

คุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542 : 5) กล่าวว่า คุณภาพ (Quality) เป็นคำที่มีความหมายหลากหลายตามบริบทที่แตกต่างออกไป เนื่องจาก “คุณภาพ” เป็นภาพความคิด (Concept) ที่เกี่ยวข้องกับคุณค่า (Value) หรือความพึงพอใจ

ไพศาล ไกรสิทธิ์ (2541 : 336) กล่าวว่า คุณภาพมีการริเริ่มและมีการใช้อย่างจริงจังในทางอุตสาหกรรม ดังนั้นจึงมีการให้ความหมายของคำว่า คุณภาพอย่างหลากหลายบนฐานของกิจกรรมทางอุตสาหกรรม ได้แก่ ความเป็นเลิศที่ประจักษ์ได้ ความสามารถในการตอบสนองความต้องการของผู้ใช้อย่างหลากหลาย การสร้าง (ผลผลิตหรือการบริการ) ได้ตามแบบและราคา (ในการผลิตหรือบริการ) เป็นธรรม

สุนทร พูนพิพัฒน์ (2542 : 6) ให้ความหมายว่า คุณภาพ หมายถึง คุณสมบัติและคุณลักษณะโดยรวมของผลิตภัณฑ์หรือบริการ ที่แสดงให้เห็นได้ว่ามีความสามารถที่จะก่อให้เกิดความพึงพอใจได้ตรงตามความต้องการที่ระบุไว้

กรมวิชาการ (2541 : 44 - 45) ได้สรุปว่า หลักการศึกษาและการเรียนรู้ เพื่อให้ได้คุณภาพ ซึ่งจะต้องพิจารณา 4 เรื่อง คือ เรื่องของคน เรื่องของระบบกระบวนการ ระบบบริหาร เรื่องสิ่งอำนวยความสะดวก และเรื่องของการตรวจสอบ

สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์ (2542 : 20 - 21) กล่าวว่า การทำให้ลูกค้าพึงพอใจด้วยการทำให้ความต้องการและความหวังของลูกค้าได้รับการตอบสนอง คือ คุณภาพในการศึกษา และนอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงลักษณะของสถานศึกษาที่มีคุณภาพไว้ดังนี้ มีความเป็นผู้นำระดับมืออาชีพ ผู้บริหารต้องมีความมั่นคง มีความมุ่งมั่นใช้วิธีการ ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และเป็นมืออาชีพ ระดับแนวหน้ามีเป้าประสงค์และวิสัยทัศน์ร่วมกัน มีวัตถุประสงค์ที่เป็นเอกภาพ มีการปฏิบัติงานที่คงที่ สม่่าเสมอมีลักษณะที่เป็นองค์กรร่วม และมีความร่วมมือ มีสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีบรรยากาศที่เป็นระเบียบเรียบร้อย สิ่งแวดล้อมในการทำงานดีใจ มีการเรียนการสอนที่เข้มแข็ง กำหนดเวลาเรียนไว้สูง เน้นความสำเร็จ มีการสอนที่มีความมุ่งหมาย การจัดการมีประสิทธิภาพ วัตถุประสงค์ชัดเจนจัดบทเรียนอย่างมีรูปแบบ มีการปฏิบัติที่ปรับตัวยืดหยุ่น มีความคาดหวังโดยรวมสูง มีความท้าทายทางปัญญา มีการเสริมแรงในเชิงบวก มีระเบียบกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน และเป็นธรรม มีข้อมูลย้อนกลับมีการติดตามความก้าวหน้า ติดตามการปฏิบัติของนักเรียน ประเมินผลการปฏิบัติงานของโรงเรียนส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนเคารพนับถือตนเอง ส่งเสริมการรับผิดชอบต่อตำแหน่งหน้าที่ ควบคุมการปฏิบัติงาน มีความร่วมมือระหว่างบ้านและโรงเรียน ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการเรียนของนักเรียน และมีการจัดการเรียนที่เป็นระบบ ใช้โรงเรียนเป็นฐานสำหรับการพัฒนานุเคราะห์ของโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549 : 3 - 6) ได้กำหนดมาตรฐาน
โรงเรียน พ.ศ. 2549 ด้านมาตรฐานคุณภาพนักเรียน 8 มาตรฐาน 28 ตัวบ่งชี้ ไว้ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ (6 ตัวบ่งชี้)

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีวินัย มีความรับผิดชอบ

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีความซื่อสัตย์สุจริต

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีความกตัญญูกตเวที

ตัวบ่งชี้ที่ 4 มีเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละ เพื่อส่วนรวม

ตัวบ่งชี้ที่ 5 ประหยัด รู้จักใช้ทรัพย์สินของส่วนตนและส่วนรวมอย่างคุ้มค่า

ตัวบ่งชี้ที่ 6 ภูมิใจในความเป็นไทย เห็นคุณค่าภูมิปัญญาไทย นิยมไทยและดำรงไว้ซึ่ง

ความเป็นไทย

มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม (2 ตัวบ่งชี้)

ตัวบ่งชี้ที่ 1 รู้คุณค่าของสิ่งแวดล้อมและตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดจากการ

เปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม

ตัวบ่งชี้ที่ 2 เข้าร่วมหรือมีส่วนร่วมกิจกรรม/โครงการอนุรักษ์ และพัฒนา

สิ่งแวดล้อม

มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น
ได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต (5 ตัวบ่งชี้)

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีทักษะในการจัดการและทำงานให้สำเร็จ

ตัวบ่งชี้ที่ 2 เพียรพยายาม ขยัน อดทน ละเอียดรอบคอบ ในการทำงาน

ตัวบ่งชี้ที่ 3 ทำงานอย่างมีความสุข พัฒนางานและภูมิใจในผลงานของตนเอง

ตัวบ่งชี้ที่ 4 ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

ตัวบ่งชี้ที่ 5 มีความรู้สึกที่ดีต่ออาชีพสุจริตและหาความรู้เกี่ยวกับอาชีพที่ตนสนใจ

มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ
มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ (4 ตัวบ่งชี้)

ตัวบ่งชี้ที่ 1 สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปความคิดรวบยอด คิดอย่างเป็น
ระบบและความคิดแบบองค์รวม

ตัวบ่งชี้ที่ 2 สามารถคาดการณ์ กำหนดเป้าหมายและแนวทางการตัดสินใจได้

ตัวบ่งชี้ที่ 3 ประเมินและเลือกแนวทางการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาอย่างมีสติ

ตัวบ่งชี้ที่ 4 มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มองโลกในแง่ดี และมีจินตนาการ

มาตรฐานที่ 5 มีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร (5 ตัวบ่งชี้)

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยตามเกณฑ์ (สมศ.5)

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีผลการทดสอบรวบยอดระดับชาติเฉลี่ยตามเกณฑ์ (สมศ.5)

ตัวบ่งชี้ที่ 3 สามารถสื่อความคิดผ่านการพูด เขียน หรือนำเสนอด้วยวิธีต่าง ๆ

(สมศ.5)

ตัวบ่งชี้ที่ 4 สามารถใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

ตัวบ่งชี้ที่ 5 สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (3 ตัวบ่งชี้)

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีนิสัยรักการอ่าน การเขียน และการฟัง รู้จักตั้งคำถามเพื่อหาเหตุผล

(สมศ.6.1)

ตัวบ่งชี้ที่ 2 สนใจแสวงหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ รอบตัว ใช้ห้องสมุด แหล่งความรู้ และสื่อต่าง ๆ ได้ทั้งในและนอกสถานศึกษา (สมศ.6.2)

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีวิธีการเรียนรู้ของตนเองเรียนร่วมกับผู้อื่นได้สนุกกับการเรียนรู้ และชอบมาโรงเรียน (สมศ.6.3)

มาตรฐานที่ 7 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี (5 ตัวบ่งชี้)

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีสุขนิสัยในการดูแลสุขภาพ และออกกำลังกายสม่ำเสมอ (สมศ.2.1)

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีน้ำหนัก ส่วนสูง และมีสมรรถภาพทางกาย ตามเกณฑ์ (สมศ.2.2)

ตัวบ่งชี้ที่ 3 ป้องกันตนเองจากสิ่งเสพติดให้โทษและหลีกเลี่ยง สภาวะที่เสี่ยงต่อความรุนแรง โรคภัย อุบัติเหตุ และปัญหาทางเพศ (สมศ.2.3)

ตัวบ่งชี้ที่ 4 มีความมั่นใจ กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมและให้เกียรติผู้อื่น (สมศ.2.4)

ตัวบ่งชี้ที่ 5 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อน ครู และชอบมาโรงเรียน (สมศ.2.5)

มาตรฐานที่ 8 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา (จำนวน 3 ตัวบ่งชี้)

ตัวบ่งชี้ที่ 1 ชื่นชม ร่วมกิจกรรม และมีผลงานด้านศิลปะ (สมศ.3.1)

ตัวบ่งชี้ที่ 2 ชื่นชม ร่วมกิจกรรม และมีผลงานด้านดนตรี/นาฏศิลป์ (สมศ.3.2)

ตัวบ่งชี้ที่ 3 ชื่นชม ร่วมกิจกรรม และมีผลงานด้านกีฬานันทนาการ (สมศ.3.3)

สรุปได้ว่า โรงเรียนที่มีคุณภาพ คือ โรงเรียนที่มีการบริหารงานที่เป็นระบบ ให้ความสำคัญกับงานวิชาการเน้นคุณภาพของผลผลิตมุ่งที่ตัวผู้เรียน ประกอบด้วยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพราะนักเรียนคือผลผลิตทางการศึกษา ซึ่งหากนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงย่อมเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าโรงเรียนนั้นเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพ

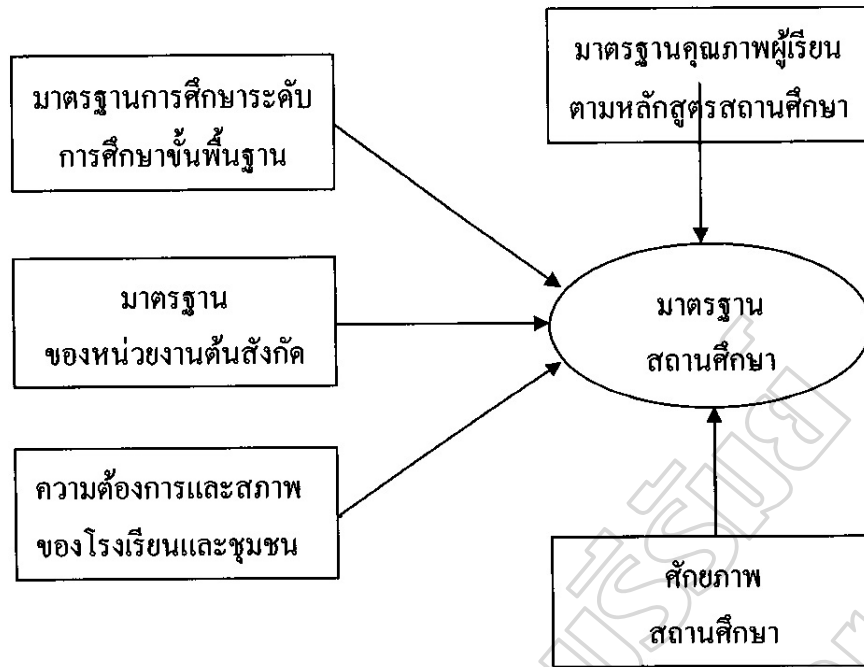
การพัฒนามาตรฐานการศึกษา

ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรฐานการศึกษา หมายถึง ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะคุณภาพที่พึงประสงค์ และมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นภายในสถานศึกษาทุกแห่งเพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริม กำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผล และการประกันคุณภาพการศึกษาและ พ.ร.บ. ได้กำหนดให้การศึกษาทุกแห่งต้องจัดการศึกษาให้ได้ตามมาตรฐานการศึกษา

รุ่ง แก้วแดง (2544 : 22) กล่าวว่า มาตรฐานการศึกษานั้นประกอบด้วยมาตรฐานที่สำคัญอยู่ 4 เรื่อง คือ มาตรฐานการเรียนรู้ของผู้เรียน มาตรฐานการสอนของครู มาตรฐานการบริหารของผู้บริหาร และมาตรฐานของตัวป้อน

อารีรัตน์ วัฒนสิน (2544 : 2) กล่าวว่า การนำมาตรฐานสู่โรงเรียนและห้องเรียน ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนทุกฝ่ายจะต้องมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน โดยใช้ข้อมูลจากสารสนเทศของสถานศึกษามาเป็นตัวกำหนดเป็นมาตรฐานการศึกษาระดับสถานศึกษา

จรัส นองมาก (2544 : 21) กล่าวว่า สถานศึกษาจะต้องดำเนินการตามมาตรฐานเพื่อแสวงหาคุณภาพที่สมบูรณ์ดังนั้นการจัดทำมาตรฐานสถานศึกษา ดังภาพประกอบ 3 ต่อไปนี้

ภาพประกอบ 2.1 ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับมาตรฐานสถานศึกษา

ที่มา : จรรย์ส นองมาก (2544 : 21)

อวยชัย ศรีตระกูล (2544 : 15) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการกำหนดมาตรฐานการศึกษาไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. ทำให้สถานศึกษามีแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจนในการที่จะทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด กระบวนการบริหาร และกระบวนการจัดการเรียนรู้จะต้องจัดอย่างไร สถานศึกษาจะต้องมีการควบคุมคุณภาพอย่างไร การทำงานให้เป็นมาตรฐานจะต้องดำเนินการอย่างไร
2. ทำให้กรมเจ้าสังกัด และเขตพื้นที่การศึกษามีแนวทางในการจัดปัจจัยความพร้อมในด้านต่าง ๆ ในสถานศึกษาที่พึงมีพึงได้ตามมาตรฐานที่กำหนด
3. เป็นการกำหนดความสำเร็จขั้นต่ำที่ควรได้
4. เป็นการป้องกันการเลื่อนไหลกลับไปยังมาตรฐานเก่าที่ต่ำกว่า
5. ทำให้สะดวกในการที่จะกำกับ ตรวจสอบ ประเมินและรายงาน

สุพล วงสินธ์ (2545 : 10) ได้กล่าวถึงการนำมาตรฐานสู่ห้องเรียน และสู่โรงเรียนควรมี การดำเนินงานในรูปของการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ (Whole School Approach : WSA) ซึ่ง หมายถึง การดำเนินงานเพื่อจัดตั้งปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดผลที่คาดหวังตามเป้าหมาย ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่อง โดยดำเนินการอย่างครอบคลุมทุกองค์ประกอบของโรงเรียนทุก ชั้นตอนของกระบวนการและอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยดำเนินงานตามกรอบ ของมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือมาตรฐานของต้นสังกัดที่สถานศึกษาใช้เป็นเกณฑ์ การตรวจสอบการดำเนินงานของตนเอง

การพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การจัดการศึกษาของไทยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) มุ่งพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง ค้นหาศักยภาพ เด็กและพัฒนาให้สอดคล้องกับความสามารถและความถนัด สู่ความเป็นเลิศ เชื่อมโยงการเรียนรู้ใน ระบบและนอกระบบการศึกษา ควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้เด็กและเยาวชนมี ความรู้ ทักษะพื้นฐานเข้มแข็ง พร้อมต่อการประกอบอาชีพ รวมทั้งชี้แนะแนวทางการเข้าสู่อาชีพ เพิ่มความรู้เรื่องทักษะชีวิต ทักษะพื้นฐาน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอน ทุกรูปแบบ สร้างและพัฒนากำลังคนที่มีความเป็นเลิศในการสร้างสรรค์นวัตกรรม โดยพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เน้นการปฏิบัติจริงตั้งแต่ชั้นปฐมวัย ให้ผู้รู้และ ผู้เชี่ยวชาญจากสถานประกอบการด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ และผู้รู้ด้านภูมิปัญญาไทยมีส่วนร่วม ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์สร้างองค์ความรู้ใหม่ และนำไปสู่การสร้างนวัตกรรม โดยให้ ความสำคัญกับฐานทางด้านเทคโนโลยีที่พึ่งพาตนเอง นำภูมิปัญญาไทยผสมผสานกับเทคโนโลยี รวมทั้งเผยแพร่องค์ความรู้อย่างกว้างขวางเป็นแหล่งข้อมูลของชุมชนและที่ปรึกษาทางวิชาการของ ชุมชน ทำการวิจัยร่วมกับชุมชน ถอดรหัสความรู้ ภูมิปัญญาที่อยู่ในตัวคนให้เป็นความรู้ที่เปิดเผย และสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชน สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันรวมทั้งสร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถจัดการความรู้ในชุมชน

หลักสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

คุณภาพการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นยิ่งต่อการพัฒนาบุคคลและสังคม รัฐบาลจึงกำหนดนโยบายด้านการศึกษาไว้ดังนี้ “เร่งพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียน อย่างมีความสุข มีการพัฒนารอบด้าน โดยเฉพาะมีคุณธรรมและมีความสามารถในการเรียนรู้ ตลอดชีวิตด้วยตนเอง จัดให้มีมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ ระบบการประเมิน และประกันคุณภาพ ทางการศึกษา เพื่อพัฒนาการศึกษาไทยให้มีมาตรฐานเป็นเลิศ” ซึ่งการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดย เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนี้ มีหลักการสำคัญคือ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2540 : 2)

1. รัฐต้องกระจายอำนาจ (Decentralization) ในการกำหนดนโยบายการบริหารงานวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และทรัพยากรให้จังหวัดและสถานศึกษาทุกระดับและทุกประเภท
2. สถานศึกษาต้องให้ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วม (Participation) รับผิดชอบในรูปคณะกรรมการสถานศึกษา
3. สถานศึกษาต้องแสดงภาระหน้าที่ความรับผิดชอบต่อผู้เรียน ผู้ปกครอง มาตรฐานการศึกษาที่กำหนด และผู้รับผิดชอบ (Authorities) การจัดการศึกษา สำหรับกระบวนการที่เป็นกลไกสำคัญ ในการผลักดันให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยอาศัยหลักการสำคัญดังกล่าวข้างต้น คือการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งกระบวนการของการประกันคุณภาพการศึกษาจะมีความสัมพันธ์กับปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยจะเป็นกลไกผลักดันให้ทุกปัจจัยมีคุณภาพและนำไปสู่การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างแท้จริง

การประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติ

พ.ร.บ. วิทยาลัย (2546 : 43 - 48) กล่าวว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้มีการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาสู่สถานศึกษา ซึ่งรวมถึงอำนาจในทางวิชาการด้วย ดังนั้นการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน การตัดสินใจ - ตก ตลอดจนการอนุมัติการสำเร็จการศึกษา จึงเป็นอำนาจของสถานศึกษา แม้ว่าสถานศึกษาทั่วประเทศใช้หลักสูตรเดียวกันในการจัดการเรียนการสอน แต่ในทางปฏิบัตินั้นย่อมมีความหลากหลายทั้งในเรื่องของรูปแบบการเรียนการสอน การใช้สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน รวมถึงการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนการสอน ความหลากหลายในทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นจากการกระจายอำนาจการจัดการศึกษานี้ ย่อมส่งผลถึงคุณภาพการศึกษาโดยภาพรวมของประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ถึงแม้ว่ากระทรวงศึกษาธิการได้มีมาตรการต่าง ๆ เพื่อเป็นการควบคุมและรักษาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาทั่วประเทศให้มีมาตรฐานใกล้เคียง เช่น การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ทางด้าน การวัดและประเมินผล การประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลผู้เรียน การจัดตั้งกลุ่มโรงเรียน เพื่อพัฒนาจุดประสงค์การเรียนรู้ในวิชาหลัก และสร้างข้อสอบตามหลักสูตรสำหรับใช้ในการประเมินผลปลายภาคพร้อมกัน

ภายในบริบทของการกระจายอำนาจทางวิชาการสู่สถานศึกษานี้ มีผลให้สถานศึกษาต้องพัฒนาหลักสูตรเป็นของตนเองให้สอดคล้องกับชุมชน ท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 และสถานศึกษาจะต้องเป็นผู้ประเมินผู้เรียน โดยใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลายในการควบคุมและพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา โดยการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา รวมทั้งการติดตามตรวจสอบและประเมินผลการจัดการศึกษา เพื่อคงไว้ซึ่งความเป็นเอกภาพในเชิงนโยบายหรือมาตรฐานการศึกษาของชาติ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้มอบหมายให้สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน) รับผิดชอบงานประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติ หรือมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ เพื่อประเมินผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาและประกันคุณภาพการศึกษาในบริบทของการจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจ ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งรูปแบบการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติมีลักษณะและแนวทางการประเมิน ดังนี้ ประเมินผู้เรียนตามระดับช่วงชั้นที่หลักสูตรกำหนด คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ให้ผู้เรียนแต่ละช่วงชั้นที่กำหนดได้รับโอกาสเข้าสอบทุกคนประเมินเฉพาะวิชาการหรือสมรรถภาพหลักที่มีความสำคัญตามระดับชั้น ใช้เป็นเครื่องมือมาตรฐานที่เป็นทั้งแบบชนิดเลือกตอบและเขียนตอบ เป็นการประเมินเพื่อพัฒนา ไม่ใช่ผลเพื่อการตัดสินได้ - ตก ใช้เทคนิควิธีการวิเคราะห์ข้อสอบ (IRT) เพื่อให้การประเมินสามารถใช้เปรียบเทียบระหว่างสถานศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง และรายงานผลการประเมินเพื่อบ่งชี้คุณภาพการศึกษาระดับชาติ ภูมิภาค สถานศึกษาและระดับผู้เรียนเป็นรายบุคคล

การประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติ มีการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 การทดสอบความถนัดทั่วไป (General Aptitude Test : GAT) และความถนัดทางวิชาการและวิชาชีพ (Professional and Academic Aptitude Test : PAT) ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนตามระดับช่วงชั้นที่หลักสูตรกำหนด โดยใช้แบบทดสอบที่พัฒนาเป็นแบบวัดมาตรฐาน (Standardized Test) เป็นเครื่องมือสำคัญในการประเมิน จะประเมินในสาระการเรียนรู้หลักทั้ง 8 กลุ่มสาระ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544

สำหรับในปีการศึกษา 2554 กระทรวงศึกษาธิการจัดสอบนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทุกคน ทุกโรงเรียน ทุกสังกัด และทุกจังหวัดพร้อมกัน ทั่วประเทศ โดยชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สอบในวันจันทร์ที่ 27 กุมภาพันธ์ 2555 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สอบในวันที่ 28-29 กุมภาพันธ์ 2555 โดยสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน) (สทศ.) จะจัดสอบโดยใช้ใน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แบบทดสอบ

ทั้งหมด 6 ฉบับ ครอบคลุม 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ 67 มาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช 2544 ฉบับที่ 1 วิชา ภาษาไทย เวลาสอบ 50 นาที ฉบับที่ 2 วิชา สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เวลาสอบ 50 นาที ฉบับที่ 3 วิชา ภาษาอังกฤษ เวลาสอบ 50 นาที ฉบับที่ 4 วิชา คณิตศาสตร์ เวลาสอบ 50 นาที ฉบับที่ 5 วิชา วิทยาศาสตร์ เวลาสอบ 50 นาที ฉบับที่ 6 วิชา สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ และการงาน อาชีพเทคโนโลยี เวลาสอบวิชาละ 30 นาที ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แบบทดสอบทั้งหมด 6 ฉบับ ครอบคลุม 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ 76 มาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช 2544 ฉบับที่ 1 วิชา ภาษาไทย เวลาสอบ 90 นาที ฉบับที่ 2 วิชา สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เวลาสอบ 90 นาที ฉบับที่ 3 วิชา ภาษาอังกฤษ เวลา สอบ 90 นาที ฉบับที่ 4 วิชา คณิตศาสตร์ เวลาสอบ 90 นาที ฉบับที่ 5 วิชา วิทยาศาสตร์ เวลาสอบ 90 นาที ฉบับที่ 6 วิชา สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ และการงานอาชีพเทคโนโลยี เวลาสอบวิชาละ 40 นาที

การประเมินความถนัดทางการเรียนเป็นการประเมินความถนัดทางการเรียนของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ทุกคนในสถานศึกษาที่อยู่ในระบบทุกสังกัดทั่วประเทศ

ดังนั้นการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงนำเอาผลการประเมินคุณภาพนักเรียนระดับชาติ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นตัวชี้วัดคุณภาพสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา

ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2540 : 1 – 2) กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพ การศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย ต้องอาศัยปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพการจัดการศึกษา 4 ประการ ได้แก่

1. หลักสูตรจะต้องมีลักษณะกว้าง ยืดหยุ่น และมีความเป็นสากล ทัดเทียมมาตรฐาน โลก มีเนื้อหาสาระที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในโลกปัจจุบันและอนาคต รวมทั้งเปิด โอกาสให้ชุมชน หรือสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดและพัฒนาหลักสูตรให้ยืดหยุ่น หลากหลาย

สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ที่แท้จริงของชุมชนหรือสังคม

2. กระบวนการเรียนการสอน ต้องเน้นนักเรียนเป็นสำคัญ โดยการสอนมุ่งเน้นการ ค้นหาค้นหา และสร้างความรู้ร่วมกันกับผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนร่วม ประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง กิจกรรมและสื่อการเรียนการสอนต้องสอดคล้องสัมพันธ์กันและ ส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน บทเรียนต้องท้าทายทางปัญญา คำถามต่าง ๆ

ต้องพัฒนาทักษะ การคิด อารมณ์ และความรู้สึกรู้สึกของผู้เรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงออกอย่างอิสระ มีการเรียนมีการคาดหวังความเป็นเลิศของนักเรียนร่วมกันทั้งพ่อแม่ ผู้ปกครองนักเรียน และครู มีการใช้แหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม รวมทั้งสามารถใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพต้องสนับสนุนความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน

3. ครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องมีความสามารถสูง สามารถจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม เพื่อให้ผู้เรียนรู้เท่าทันกระแสการเปลี่ยนแปลง สามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ครูต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีระบบการสรรหา การผลิต การพัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษาที่มีคุณภาพ เพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับการพัฒนาการศึกษาในอนาคต

4. กระบวนการบริหารจัดการมีประสิทธิภาพ มีการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นและสถานศึกษา ตลอดจนให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรพัฒนาหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการจัดการศึกษามากขึ้น

กานูวัฒน์ ภักดีวงศ์ (2542 : 38) กล่าวว่า ปัจจัยที่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดควรจะตระหนัก และให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของนักเรียน คำนึงปัจจัยตัวป้อน ได้แก่ ปรัชญา พันธกิจและวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน หลักสูตรทั้งเป็นหลักสูตรแกนและท้องถิ่น บุคลากรทุกระดับและประเภทต่าง ๆ และแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้

ดิเรก พรสีมา (2542 : 13 - 14) กล่าวว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการบริหารงานให้มีคุณภาพสามารถสรุป สาเหตุที่ทำให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพต่ำ ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารมีความรู้และความสามารถทางการบริหารต่ำ ผู้บริหารไม่สนใจพัฒนาตนเอง ขาดระบบการตรวจสอบและการประเมินจากผู้มีประสิทธิภาพ ผู้ปกครอง ชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารต่ำและขาดทรัพยากรเพื่อการบริหาร โรงเรียน

สงบ ประเสริฐพันธุ์ (2543 : 17) ได้สรุปปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพโรงเรียน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในโรงเรียน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ ได้แก่ กระบวนทัศน์ หรือแบบแผนทางความคิดจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม การปฏิบัติของครูอาจารย์ ในโรงเรียน ความร่วมมือจากชุมชน ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองและชุมชนที่ดี มีศักยภาพสูงยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียน แนวคิดทฤษฎีเนื่องจากการปฏิบัติงานของครูอาจารย์ โรงเรียนต้องอาศัยแนวคิดทฤษฎีเป็นข้ออ้างเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ การได้รับรู้แนวคิดทฤษฎีที่เหมาะสมกับสถานการณ์ทำให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมีคุณภาพ บทบาทของผู้บริหาร ผู้บริหารเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา คุณลักษณะของ

ผู้บริหารต้องเป็นผู้บริหารที่ใช้ความเป็นผู้นำทางวิชาการ และให้การสนับสนุนคุณภาพการเรียน การสอน และบทบาทของครูผู้สอน ครูผู้สอน คือ ผู้ที่พัฒนาศักยภาพสูงสุดที่มีในตัวของผู้เรียน ให้เป็นที่ประจักษ์ เพราะครูผู้สอนเป็นผู้ที่ร่วมปฏิบัติกิจกรรมกับผู้เรียนโดยตรง ครูผู้สอนจะต้องรู้ วิธีพัฒนาศักยภาพนักเรียน ความแตกต่างระหว่างบุคคล เมื่อผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพสูงสุด นั้นคือคุณภาพการศึกษา

สุรัฐ ศิลปอนันต์ (2543 : 35) ได้สรุปปัจจัยที่ทำให้คุณภาพทางการเรียนของผู้เรียนได้ มาตรฐาน ได้แก่ ภาวะผู้นำทางการสอน ความคาดหวังในผลสำเร็จของนักเรียนมีจุดเน้น ทางการสอนชัดเจน สภาวะแวดล้อมเกื้อกูลต่อการเรียนของเด็ก การติดตามความก้าวหน้า การให้ประชาชนมีส่วนร่วม และเวลาที่ใช้ในการเรียน

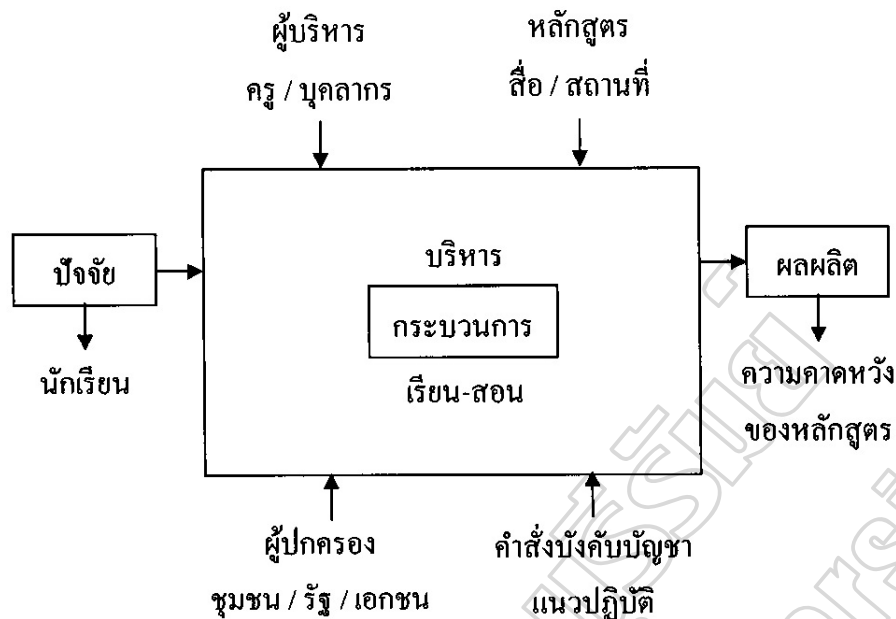
รุ่งเรือง สุขาภิรมย์ (2544 : 8) ได้สรุปปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นของ ระบบการศึกษา ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร คุณภาพของครู ความร่วมมือของพ่อแม่ผู้ปกครอง การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และการมีระบบประกันคุณภาพภายใน ที่มีประสิทธิภาพ

เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ (2541 : 85) ได้ให้แนวคิดเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินการ ปฏิรูปการศึกษาไว้ว่าปัจจัยที่จะส่งผลต่อการปฏิรูปการศึกษาประกอบด้วย

1. ปัจจัยภายในระบบการศึกษาซึ่งประกอบด้วย คุณภาพของครู หลักสูตร กระบวนการจัดการเรียนการสอน วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน การบริหารและการจัดการ
2. ปัจจัยภายนอก ซึ่งประกอบด้วย เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

วารินทร์ สิ้นสูงสุด (2542 : 8 - 12) ได้สรุปปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อคุณภาพของโรงเรียนว่า ประกอบด้วย ปรัชญาและเป้าหมายของโรงเรียน หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน บุคลากรในโรงเรียน ทรัพยากรเพื่อการเรียนการสอน การจัดการและการบริหาร กิจกรรมนักเรียน / นักศึกษาและสัมฤทธิ์ผลของนักเรียน

ปัจจัยที่จะทำให้การจัดการศึกษาได้มาตรฐาน สามารถเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพประกอบ 2.2 ระบบการจัดการศึกษาของโรงเรียน

ที่มา : วารินทร์ สีนสูงสุด (2542 : 33)

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา ได้แก่ ปัจจัยด้านกระบวนการบริหาร ปัจจัยด้านกระบวนการเรียนการสอน และปัจจัยด้านกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา ส่วนคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วยผู้เรียนมีมาตรฐานมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์ตามที่หลักสูตรและสถานศึกษากำหนด โดยดูจากผลการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติ ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2554 มาเป็นตัวแปรสำคัญในการศึกษา

ปัจจัยด้านกระบวนการบริหาร

ความหมายของการบริหาร

การบริหารเป็นการดำเนินงานร่วมกันของคณะบุคคล เพื่อให้งานไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ การบริหารงานมีลักษณะแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทและปัจจัยที่แตกต่างกัน แต่มีจุดหมายเดียวกัน คือ ให้ผลงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ดังนี้

นพพงษ์ บุญจิตราคูล (2453 : 3) ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างที่บุคคลร่วมกันกำหนด โดยใช้กระบวนการอย่างมีระเบียบ และใช้ทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การบริหารในฐานะเป็นศาสตร์ หมายถึง หลักการ ทฤษฎี กระบวนการ เทคนิค ตลอดจนปัจจัยต่าง ๆ ที่ใช้ในการดำเนินงานในองค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่นโยบายกำหนดไว้

ประภาพันท์ เจริญกิตติ (2543 : 9) ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง การร่วมกันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของบุคคลในองค์การ เพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อานุกาภ งามสูงเนิน (2544 : 10) ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการทำงานของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ในการทำงานที่ต้องร่วมมือกันดำเนินงาน โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

จันทราณี สงวนนาม (2545 : 12 – 13) ให้ความหมายว่า การบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์การบริหารเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดระเบียบอย่างเป็นระบบ คือ มีหลักการ กฎเกณฑ์และทฤษฎีที่ฟังเชื่อถือได้ อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อประโยชน์ในการบริหารงาน โดยลักษณะเช่นนี้ การบริหารจึงเป็นศาสตร์ (Science) ทางสังคม ซึ่งอยู่ในกลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ แต่ถ้าพิจารณาการบริหารในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งนับเป็นการประยุกต์เอาความรู้หลักการและทฤษฎีไปใช้ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมแล้วการบริหารก็จะมีลักษณะเป็นศิลป์ (Art) การบริหารทุกประเภทในองค์การจำเป็นต้องมีปัจจัยหรือทรัพยากรพื้นฐานทางการบริหาร โดยทั่วไปถือว่าปัจจัยที่สำคัญของการบริหารมีอยู่ 4 ประการ ที่เรียกว่า 4 M's ได้แก่ 1. คน (Man) 2. เงิน (Money) 3. วัสดุอุปกรณ์ (Materials) 4. การจัดการ (Management)

วิชา ด้านธำรงกุล (2546 : 29) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารคือ กระบวนการของการวางแผน การจัดองค์การ การนำและบังคับบัญชากำลังความพยายามของสมาชิกในองค์การและใช้ทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อความสำเร็จของเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้

ปราชญา กล้าผจญ (2547 : 12) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารเป็นศิลปะการทำงานให้สำเร็จได้ โดยใช้บุคคลอื่นเป็นผู้กระทำ ส่วนอีกความหมายหนึ่งคือกระบวนการของการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ การควบคุมกำลังของความพยายามของสมาชิกในองค์การและใช้ทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อสำเร็จความหมายของเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้

สุนทร โคตรบรรเทา (2547 : 1) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารคือ กระบวนการทำงานกับคนอื่นและโดยคน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดขององค์กร

หวน พิณรุฬพันธ์ (2548 : 2) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารคือ การดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่วางไว้

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการใช้ศาสตร์และศิลป์ในการดำเนินการของคณะบุคคล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยทรัพยากรทางการบริหารและเทคนิควิธีอย่างเหมาะสม

ความหมายของการบริหารการศึกษา

การบริหารการศึกษา (Educational Administration) เป็นการดำเนินกิจกรรมทางการศึกษา เพื่อให้บรรลุตามความต้องการทั้งนี้ มีนักการศึกษา นักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

สุภักดิ์ มุขคาร์ (2540 : 11) ให้ความหมายว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง ความพยายามที่จะจัดการทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ เพื่อให้งานดำเนินไปด้วยความสะดวกเรียบร้อย มีผลให้เด็ก เยาวชนและประชาชน มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมสืบไป

ชวีช แสงรัตน์ (2542 : 13) ให้ความหมายว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมกันดำเนินการเพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุกด้าน เพื่อให้บุคคลมีลักษณะที่ดีตามความต้องการของสังคม โดยใช้รูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน

การปีโตรเลียมแห่งประเทศไทย (2543 : 12) ให้ความหมายว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การศึกษาของคนทั้งมวลจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อสังคมทั้งมวลเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา กล่าวคือ สังคมทั้งสังคมต้องเอื้อต่อการเรียนรู้ (Learning Society) ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ชุมชน วัด หน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ ภาคธุรกิจ เอกชน องค์กรสาธารณประโยชน์และสื่อสารมวลชน เป็นต้น

สุรชาติ จำรูญศิริ (2544 : 12) ให้ความหมายว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง ความพยายามในการใช้ศาสตร์และศิลป์ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการศึกษา โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ คือ การพัฒนาคุณภาพนักเรียนให้เป็นสมาชิกที่ดีที่พึงปรารถนาของสังคมที่ตนดำเนินชีวิตอยู่

สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง ความพยายามในใช้ศาสตร์และศิลป์ เพื่อการดำเนินงานร่วมกันเกี่ยวกับการศึกษา โดยใช้กระบวนการ บุคคลและทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อให้การศึกษาพัฒนาไปตามเป้าหมายอย่างมีคุณภาพ

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานบริหาร

การบริหารเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยุ่งยาก สลับซับซ้อน เกี่ยวพันกับคน ความรู้สึกนึกคิด ทรัพยากร จุดมุ่งหมาย ซึ่งความสำเร็จของผู้บริหาร โรงเรียนสามารถพิจารณาได้จากประสิทธิผลของการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนนั้น ๆ องค์ประกอบของความสำเร็จในการบริหารประการหนึ่งก็คือ ทักษะการบริหารงาน ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับทักษะการบริหารงานไว้ดังนี้

วิโรจน์ สารรัตน์ (2542 : 5) กล่าวว่า การบริหารต้องอาศัยทักษะที่สำคัญ 3 ทักษะ คือ ทักษะเชิงเทคนิค (Technical Skill) ทักษะมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation Skill) และทักษะเชิงมโนทัศน์ (Conceptual Skill) โดยทักษะเทคนิค หมายถึง ความสามารถในการใช้เครื่องมือหรือวิธีการเฉพาะ ทักษะมนุษยสัมพันธ์ หมายถึง ความสามารถที่จะทำงานกับคนอื่นหรือเข้ากับคนอื่นได้ดี สังเกตว่าทักษะเชิงเทคนิคเป็นการทำงานกับสิ่งของ ในขณะที่ทักษะเชิงมนุษยสัมพันธ์เป็นการทำงานกับคน สำหรับทักษะเชิงมโนทัศน์ หมายถึง ความสามารถในการมององค์การโดยภาพรวมกับความสัมพันธ์ภายนอก ความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ขององค์การส่งผลต่อกัน และความรู้ที่สามารถจะวินิจฉัย และประเมินปัญหาต่าง ๆ

ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546 : 10 - 12) ได้กล่าวว่า ทักษะการบริหารงานของผู้บริหารประกอบด้วย 3 ทักษะที่ทำให้การบริหารงานของผู้บริหารประสบผลสำเร็จ ซึ่งได้แก่ ทักษะทางเทคนิค ทักษะทางมนุษยสัมพันธ์ และทักษะทางการจัดการ ซึ่งเป็นทักษะในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในการบริหาร เป็นความสามารถของผู้บริหารที่จะบริหารงาน และรักษาไว้ซึ่งความร่วมมือของบุคคลในการทำงาน การสร้างความก้าวหน้าและพัฒนาสถานศึกษา เพื่อความสัมฤทธิ์ผลตามจุดมุ่งหมายของสถานศึกษา ทักษะทางการจัดการ ได้แก่ ความชำนาญของผู้บริหารในการวางแผนการตัดสินใจ การสั่งการ การควบคุมงาน การประสานงาน การจัดองค์การ การบริหารทรัพยากรรวมทั้งการประเมินผล และการติดตามผลการทำงาน

ปราชญา กล้าผจญ (2547 : 18 - 19) ได้กล่าวว่า การบริหารจะต้องมีทักษะหรือความชำนาญด้านต่าง ๆ 4 ด้าน ซึ่งประกอบไปด้วยทักษะด้านเทคนิค (Technical Skills) ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Skills) ทักษะด้านความคิด (Conceptual Skills) และทักษะด้านการบริหาร (Managerial Skills)

1. ทักษะด้านเทคนิค หมายถึง ความสามารถในการใช้เครื่องมือ ระเบียบวิธีการ ปฏิบัติงานหรือเทคนิคต่าง ๆ ของสาขาวิชาเฉพาะอย่าง เช่น วิศวกรรม สถาปัตยกรรม คอมพิวเตอร์ ช่างเทคนิคอาจารย์ ผู้ปฏิบัติงานทุกคนต้องมีทักษะทางด้านเทคนิคในขอบข่ายที่เขา

ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติ สามารถปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายนั้น สำเร็จตามเป้าหมายและมาตรฐานตามที่กำหนดไว้ได้ มีการปรับปรุง และพัฒนางานให้ดีขึ้นกว่าเดิมได้

2. ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น เข้าใจ ใจบุญกุศลอื่น ได้มีความชำนาญในการติดต่อ ประสานสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา ส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นทีม ผู้บริหารการศึกษาซึ่งทำงานในระดับสูงยิ่ง ๆ ขึ้นไปก็ยิ่งต้องมีทักษะในด้านนี้มากขึ้นเรื่อย ๆ

3. ทักษะทางด้านความคิด มีความสามารถในการใช้สมอง คิด ริเริ่ม สร้างสรรค์ คิดวางแผนการล่วงหน้าก่อนที่จะลงมือปฏิบัติ โดยสามารถสังเกตเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างสิ่งต่าง ๆ และสามารถคาดคะเนเหตุการณ์และผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นต่อหน่วยงานของตนได้ เป็นการมององค์การโดยส่วนรวม และเข้าใจว่าองค์การมีส่วนสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับส่วนงานอื่น ๆ อย่างไร การเปลี่ยนแปลงจะมีผลกระทบต่อส่วนงานอื่น ๆ อย่างไรบ้าง

4. ทักษะด้านการบริหาร มีความรู้ความชำนาญในด้านการบริหารงานในหน่วยงานที่ตนรับผิดชอบ โดยสามารถเข้าใจนโยบาย นำนโยบายและอำนาจหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายมาทำการวางแผน จัดหน่วยงาน จัดบุคลากร ตั้งงาน แก้ไขปัญหา ติดตามประสานงาน ควบคุมรายงานและควบคุมค่าใช้จ่ายอย่างมีประสิทธิภาพ

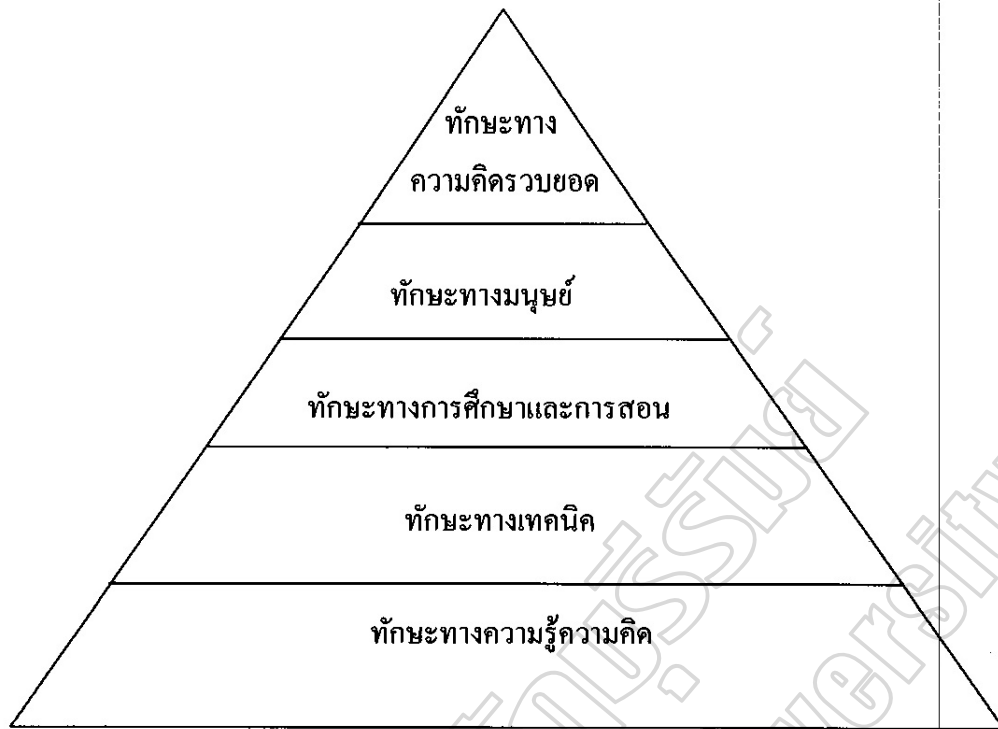
การใช้ทักษะต่าง ๆ นั้น ยิ่งทำงานระดับสูงยิ่งใช้ทักษะด้านเทคนิคน้อยลง เพราะไม่ต้องปฏิบัติเอง ใช้ทักษะมนุษย์สูงขึ้นเรื่อย ๆ และใช้ทักษะด้านความคิดมากที่สุดเมื่อปฏิบัติหน้าที่งานในระดับสูงสุดซึ่งแสดงเป็นแผนภาพประกอบ 1 ต่อไปนี้ (ปราชญา กล้าผจญ. 2547 : 19)

ระดับต้น	ระดับกลาง	ระดับสูง
คิด		
คน	คิด	คิด
	คน	
งาน		คน
	งาน	
		งาน

ภาพประกอบ 2.3 ทักษะด้านต่าง ๆ ของผู้บริหาร

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า ทักษะการบริหารเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญที่ช่วยให้ผู้บริหารในทุกระดับบริหารงานในองค์กรได้ประสบความสำเร็จ แต่มีนักศึกษาได้ให้ความคิดเห็นว่าผู้บริหารควรมีทักษะเพิ่มเติมจาก 3 ด้านนี้ โดยเฉพาะผู้บริหารการศึกษา ควรจะมีทักษะที่จำเป็นเพิ่มอีก 2 ด้าน ซึ่ง เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2539 : 1- 6) แสดงทัศนะว่าแต่เดิมเป็นที่ยอมรับกันว่าทักษะทางมนุษย ทักษะทางความคิดรวบยอด และทักษะทางเทคนิค แต่ทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารนั้นมีใช้ 3 ด้านนี้เท่านั้น อาจมีทักษะอื่น ๆ ที่จำเป็นอีก แต่ควรมีน้อยที่สุด 3 ด้าน สำหรับผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งมีหน้าที่บริหารการเรียนการสอน จัดทำหลักสูตร โปรแกรม การศึกษาและพัฒนาการสอน รวมทั้งการประเมินผลการสอนควรมีทักษะที่จำเป็น 2 ด้านเพิ่มอีก คือทักษะทางความรู้ความคิด และทักษะทางการศึกษาและการสอน ซึ่ง เดรก และ โรว์ (Drake & Roe) ได้ขยายแนวคิดเกี่ยวกับทักษะของ แคทซ์ (Katz) ออกไป ทักษะทั้ง 5 ด้านนี้ ได้แก่ (Drake & Roe. 1986 : 30)

1. ทักษะความคิดรวบยอด (Conceptual Skills) เป็นความสามารถที่จะประสานสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และสามารถที่จะมองเห็นองค์การในภาพรวม ซึ่งผู้บริหารจำเป็นจะต้องรู้ถึงการพึ่งพาอาศัยกันของส่วนต่าง ๆ หรือหน้าที่ต่าง ๆ ขององค์การ และเข้าใจได้ว่าการเปลี่ยนแปลงในส่วนหนึ่งจะมีผลกระทบต่อส่วนอื่นอย่างไรบ้าง
 2. ทักษะทางมนุษย (Human Skills) เป็นทักษะที่ช่วยให้ผู้บริหารทำงานกับปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการสร้างพลังแห่งความร่วมมือของทีมงาน เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การ
 3. ทักษะทางการศึกษาและการสอน (Educational and Instructional Skills) เป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารโรงเรียนในฐานะผู้นำทางการศึกษา ซึ่งจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในด้านการเรียนการสอน ต้องเป็นผู้มีภูมิรู้ และเป็นนักวิชาการที่ดี
 4. ทักษะทางเทคนิค (Technical Skills) เป็นทักษะที่เกี่ยวข้องกับการมีความรู้ที่เชี่ยวชาญและมีความชำนาญในกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง พร้อมทั้งมีความคล่องแคล่วในการใช้เครื่องมือและเทคนิควิธีในการทำกิจกรรม
 5. ทักษะทางความรู้ความคิด (Cognitive Skills) ผู้บริหารจำเป็นต้องมีความรู้ ความคิด มีสติปัญญาและมีวิสัยทัศน์
- ทักษะทั้ง 5 ด้าน ตามแนวคิดของเดรก และ โรว์ (Drake & Roe) สามารถแสดงได้ดังภาพประกอบ 2 ดังต่อไปนี้

ภาพประกอบ 2.4 ทักษะ 5 ด้านในการบริหารสถานศึกษาของเดรกและโรว์
ที่มา : เดรก และ โรว์ (Drake & Roe. 1986 : 30)

สรุปได้ว่า การบริหารงานจะต้องอาศัยทักษะในการบริหารงานหลายด้าน โดยเฉพาะ ทักษะทางด้านมนุษยสัมพันธ์ ทักษะการบริหารจัดการ ทักษะเชิงเทคนิค ทักษะความเป็นผู้นำ ทักษะกระบวนการกลุ่ม ทักษะความคิดรวบยอด ทักษะด้านการศึกษา ทักษะด้านการสร้างความคิด และทักษะการประเมินผล

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา

การบริหารการศึกษานั้นเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญ เนื่องจากการบริหารการศึกษาไม่ใช่สิ่งที่มองเห็นรูปร่างเป็นรูปธรรมแต่การบริหารการศึกษาเป็นสิ่งที่มีความละเอียดอ่อนและต้องปรับให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังนั้น การบริหารการศึกษาจึงต้องอาศัยความเข้าใจและแนวความคิดที่ลึกซึ้งมาดำเนินการและมีความจำเป็นที่ผู้บริหารการศึกษาจะต้องศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้จึงจะสามารถดำเนินงานให้บรรลุผลสำเร็จ ดังมีผู้บริหารและหน่วยงานได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาไว้ ดังนี้

ลีปปนนท์ เกตุทัต (2542 : 2) ให้แนวคิดไว้ว่า การบริหารการศึกษานอกจากจัดเพื่อสนองความต้องการของสังคมแล้วควรวางแผนเพื่อช่วยชี้นำและเตือนสติสังคมด้วย เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจและเจตคติที่กล้าเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลง อันจะยังผลในการได้รับความร่วมมือจากบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกระดับที่มีส่วนร่วมและมีผลกระทบถึงด้วย

ธีระ รุญเจริญ (2545 : 49) ให้แนวคิดไว้ว่า การบริหารการศึกษาเป็นการถ่ายโอนอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบและการตัดสินใจจากส่วนกลาง หรือศูนย์รวมอำนาจไปสู่ส่วนต่าง ๆ ขององค์การหรือตามระดับชั้นขององค์การ โดยให้ทุกส่วนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการบริหารการศึกษาดังกล่าวต้องยอมรับว่ายังไม่ได้เป็นระบบที่เป็นการเอื้ออำนวยต่อการบริหารการศึกษาที่มีประสิทธิภาพเพราะยังเป็นระบบอำนาจ อำนาจในการบังคับบัญชา การตัดสินใจ การอนุญาต อนุมัติ ตลอดจนบริหารงานบุคคล การเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง และการเงินหรืองบประมาณ ในการบริหารการศึกษานั้นอยู่ที่ส่วนกลางหรืออยู่ที่กระทรวง ทบวง กรม ระบบการบริหารดังกล่าวนี้เป็นสายการบังคับบัญชาที่ก่อให้เกิดความล่าช้าและไม่ตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่นต่าง ๆ ได้ จึงทำให้การบริหารการศึกษาไม่เกิดผลดีหรือไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษาเป็นการดำเนินการที่จะต้องเกี่ยวข้องกับสังคม เนื่องจากการศึกษาเป็นกลไกหนึ่งที่จะสร้างสังคมให้มีความเจริญ และการดำเนินการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพนั้น ต้องให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและความต้องการของสังคมด้วย ทั้งนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของคุณภาพ ความเสมอภาคตลอดจนต้องเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายในสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการเพื่อมุ่งหวังให้เกิดความเข้มแข็งด้านการจัดการศึกษาที่ยั่งยืนตามความคาดหวังของทุกฝ่าย

กระบวนการบริหาร

การที่จะบริหาร โรงเรียนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้นั้น สิ่งสำคัญที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องก็คือกระบวนการบริหาร ซึ่งปกติจะมองได้ 2 ลักษณะ กล่าวคือ การบริหารในเชิงของงาน (Administrative Task) หรือบางที่เรียกว่างานหลัก (Major Function) และการบริหารเชิงกระบวนการ ในการบริหารนั้นจะต้องทำควบคู่กันไปเสมอ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารนั้น ได้มีนักวิชาการและนักบริหารหลายคนได้เสนอแนวคิดไว้ ดังนี้

สมาน อัครภูมิ (ม.ป.ป. : 2 - 17) กล่าวว่า หลักการบริหารเป็นกระบวนการ ซึ่งประกอบไปด้วยการบริหาร 5 ด้าน ได้แก่ การวางแผน การจัดรูปแบบงาน การบริหารบุคคล การอำนวยความสะดวกและการกำกับงาน

ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (2540 : 15 - 16) กล่าวไว้ว่า หน้าที่หลักของการบริหารหรือการจัดการสมัยใหม่มี 5 ประการ ซึ่งเขียนย่อว่า PAFHRIER ดังนี้

1. PA ย่อมาจาก Policy Analysis คือ การวิเคราะห์นโยบาย ซึ่งกินความหมายมากกว่าการวางแผน การวิเคราะห์นโยบายรวมถึงการวิเคราะห์ว่าอะไรคือวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของนโยบาย การกำหนดนโยบายและการวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบาย ฯลฯ ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับการบริหารในภาครัฐ และเอกชนในปัจจุบันก็ตระหนักถึงความจำเป็นสำหรับการวิเคราะห์แผนหรือนโยบายเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน

2. F ย่อมาจาก Financial Management คือ การจัดการด้านการเงินหรือการคลังเป็นหน้าที่สำคัญสำหรับการบริหาร หรือการจ้องค์การทั้งในภาครัฐและเอกชน แต่ถูกละเลยไม่ได้มีการกล่าวถึงในอดีต

3. HR ย่อมาจาก Human Resource Management คือ การจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์ มีความหมายกว้างขวางกว่าการคัดเลือกหรือสรรหาบุคลากร บุคลากรขององค์การมีความจำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรม การเรียนรู้และการพัฒนา ได้รับการมอบหมายอำนาจ (Empowerment) ต้องมีคุณภาพในการทำงานและมีคุณภาพชีวิตอีกด้วย

4. I ย่อมาจาก Information Management เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงยุคปัจจุบันซึ่งเป็นยุคของสังคมสารสนเทศ ผู้บริหารจำเป็นต้องมีการจัดการด้านสารสนเทศเพื่อประโยชน์ในการนำสารสนเทศมาประกอบการตัดสินใจของผู้บริหารด้วย

5. ER ย่อมาจาก External Relations เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงสังคมในยุคปัจจุบันที่องค์การต่าง ๆ จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กันในเชิง Synergistic และ Symbiotic เพิ่มมากขึ้น ดังกล่าวข้างต้น จึงมีความจำเป็นต้องมีการจัดการด้านความสัมพันธ์กับองค์การอื่น ๆ รวมทั้งกับสังคมและสิ่งแวดล้อม

ลูเนนเบิร์กและออร์สไตน์ (Lunenburg & Ornstein, 2000 : 6) กล่าวถึงแนวคิดของกุลลิค (Gulick) ที่ได้นำเสนอคณะรัฐมนตรีของประธานาธิบดี Franklin D. Roosevelt ว่า การบริหารงานของรัฐบาลประกอบไปด้วยงานซึ่งมีชื่อเรียกโดยย่อว่า POSDCoRB ดังนี้

1. Planning (P) หมายถึง การนำไปสู่การพัฒนาสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งวิธีการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามโครงร่างหรือขอบข่ายที่ตั้งไว้ เป็นกิจกรรมที่จะทำนายการกระทำและทิศทางในอนาคตขององค์การ

2. Organizing (O) หมายถึง การตั้งสายงานตามโครงสร้าง และการกำหนดอำนาจหน้าที่ของแผนกต่าง ๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจน รวมถึงการประสานงานเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามแผนที่กำหนด

3. Staffing (S) หมายถึง การดำเนินการเพื่อนำไปสู่งานทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานบุคคล ตั้งแต่การคัดเลือก การฝึกอบรม การพัฒนา และการธำรงรักษาซึ่งเป็นเงื่อนไขที่จะอำนวยความสะดวกต่อการปฏิบัติงาน

4. Directing (D) หมายถึง การดำเนินการที่มีความใกล้ชิดสัมพันธ์เพื่อที่จะนำไปสู่การดำเนินงานที่ประกอบด้วยการตัดสินใจในงานอย่างต่อเนื่อง การติดต่อสื่อสาร การเพิ่มการตัดสินใจและการประเมินผลผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเหมาะสมถูกต้อง

5. Coordinating (Co) หมายถึง การดำเนินการที่จะนำไปสู่กิจกรรมทั้งหมดและความพยายามที่จะทำให้เกิดความผูกพันในองค์กร ส่งผลให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

6. Reporting (R) หมายถึง การตรวจสอบความก้าวหน้าด้วยเอกสาร และการวิจัยการตรวจติดตาม เพื่อให้มั่นใจได้ว่า สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจะเป็นไปตามแผน การกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่สำคัญทำให้เกิดความถูกต้อง โดยการมอบหมายให้บุคคลดำเนินการรับผิดชอบแล้วรายงานให้ผู้บริหารทราบ

7. Budgeting (B) หมายถึง กิจกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับงบประมาณรวมทั้งแผนงบประมาณ การบัญชี และการควบคุม

เซอร์โต (Certo. 2000 : 7) กล่าวว่า กระบวนการบริหาร ประกอบไปด้วยงานของผู้บริหารที่เป็นพื้นฐาน 4 ประการ

1. การวางแผน (Planning) เป็นสิ่งรวมถึงการเลือกงาน และกิจกรรมจำเป็นเพื่อทำให้การปฏิบัติบรรลุผลตามเป้าหมายขององค์กร เป็นการวางกรอบวิธีการปฏิบัติงานและเป็นการชี้แจงสิ่งที่ควรปฏิบัติให้กับบุคลากร กิจกรรมของการวางแผนมุ่งสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายผ่านแผนทั้งหมด การวางแผนจะเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความสำเร็จขององค์กรทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

2. การจัดองค์การ (Organizing) เป็นการดำเนินการเพื่อให้สามารถพัฒนากิจกรรมงานภายใต้การวางแผนสำหรับบุคคลหรือกลุ่มต่าง ๆ ภายในองค์กร เพื่อสร้างกลไกจากแผนไปสู่การปฏิบัติโดยคณะบุคคลภายในองค์กร โดยการกำหนดงานที่จะทำให้ถึงเป้าหมายกิจกรรม งานจะถูกตรวจสอบผลลัพธ์จากการปฏิบัติงานของแต่ละบุคคล อันจะส่งผลต่อความสำเร็จของแผนกฝ่ายองค์กรตามลำดับ

3. การสร้างอิทธิพล (Influencing) เป็นพื้นฐานทั่วไปของการทำงานภายในกระบวนการบริหารงานเหล่านี้คือการกระตุ้น (Motivating) การนำ (Leading) การอำนวยความสะดวก (Directing) เป็นสิ่งเกี่ยวข้องที่สำคัญเพื่อกระตุ้นให้บุคคลภายในองค์กรทำงาน การสร้างอิทธิพลสามารถจำกัดความได้ว่า เป็นการแนะนำกิจกรรมขององค์กรให้กับสมาชิกในทิศทางเหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้องค์กรเดินไปข้างหน้าและบรรลุเป้าหมาย

4. การควบคุม (Controlling) การควบคุมคืองานบริหารสำหรับผู้บริหาร ซึ่งได้แก่ การรวบรวมข้อมูลข่าวสารเพื่อวัดค่าการปฏิบัติงานขององค์กร เปรียบเทียบแสดงถึงการปฏิบัติงานกับมาตรฐานการปฏิบัติงานที่ตั้งไว้ การเปรียบเทียบรูปแบบนี้จะนำไปสู่การตัดสินใจ ถ้าหากว่าองค์กรควรจะมีการแก้ไขเพื่อให้ได้มาตรฐานที่ตั้งไว้

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า กระบวนการบริหารหมายถึง ขั้นตอนในการดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การอำนวยความสะดวก การควบคุม การประสานงาน โดยมีลำดับขั้นตอนต่อเนื่องหมุนเวียนสัมพันธ์กันทุกขั้นตอน นอกจากนี้บางแนวคิด ยังเห็นว่า มีองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น การสร้างอิทธิพล การนำ งบประมาณ การรายงานผล เข้ามาเป็นส่วนประกอบด้วย แต่แท้ที่จริงแล้วกระบวนการบริหารที่กล่าวมาทั้งหมดนี้สามารถนำไปปรับหรือประยุกต์ใช้ให้เข้าสภาพขององค์กรที่แตกต่างกันไปของแต่ละองค์กรได้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549 : 8 - 11) ได้กำหนดมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2549 ซึ่งมาตรฐานด้านการบริหารและการจัดการศึกษามี 6 มาตรฐาน 34 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

มาตรฐานที่ 11 ผู้บริหารมีภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการบริหารจัดการศึกษา (จำนวน 4 ตัวบ่งชี้)

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีคุณธรรม จริยธรรม และปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ (สมศ.10.1)

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีความคิดริเริ่ม มีวิสัยทัศน์ และเป็นผู้นำทางวิชาการ (สมศ.10.2)

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีความสามารถในการบริหารงานวิชาการและการจัดการ (สมศ.10.3)

ตัวบ่งชี้ที่ 4 การบริหารมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ผู้เกี่ยวข้อง พึงพอใจ (สมศ.10.4)

มาตรฐานที่ 12 สถานศึกษามีการจัดองค์กร โครงสร้าง ระบบการบริหารงานและพัฒนาองค์กร อย่างเป็นระบบครบวงจร (จำนวน 5 ตัวบ่งชี้)

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีการจัดองค์กร โครงสร้างและระบบการบริหารงานที่มีความคล่องตัวสูงและปรับเปลี่ยนได้เหมาะสมตามสถานการณ์ (สมศ.11.1)

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีการจัดการข้อมูลสารสนเทศอย่างครอบคลุมและทันต่อการใช้งาน (สมศ.11.1)

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีระบบประกันคุณภาพภายในที่ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง (สมศ.11.4)

ตัวบ่งชี้ที่ 4 มีการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้ที่ 5 ผู้รับบริการและผู้เกี่ยวข้องพึงพอใจผลการบริหารงาน และการพัฒนา
ผู้เรียน

มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามีการบริหารและจัดการศึกษาโดยใช้สถานศึกษา
เป็นฐาน (จำนวน 5 ตัวบ่งชี้)

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีการกระจายอำนาจการบริหาร และการจัดการศึกษา (สมศ.11.1)

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีการบริหารเชิงกลยุทธ์ และใช้หลักการมีส่วนร่วม (สมศ.11.2)

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีคณะกรรมการสถานศึกษาร่วมพัฒนาสถานศึกษา (สมศ.11.3)

ตัวบ่งชี้ที่ 4 มีรูปแบบการบริหารที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน (สมศ.11.1)

ตัวบ่งชี้ที่ 5 มีการตรวจสอบและถ่วงดุล (สมศ.11.3)

มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษามีการจัดหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน
เป็นสำคัญ (จำนวน 8 ตัวบ่งชี้)

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น (สมศ.13.1)

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีรายวิชา/กิจกรรมที่หลากหลายให้ผู้เรียนเลือกเรียนตาม ความสนใจ

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีการส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการเรียนรู้ที่ตอบสนองความถนัดและ

ความสามารถของผู้เรียน (สมศ.12.2)

ตัวบ่งชี้ที่ 4 มีการส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ และสื่ออุปกรณ์
การเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (สมศ.13.2)

ตัวบ่งชี้ที่ 5 มีการจัดระบบการบันทึก การรายงานผล และการส่งต่อ ข้อมูลของ
ผู้เรียน (สมศ.12.2)

ตัวบ่งชี้ที่ 6 มีระบบการนิเทศการเรียนการสอนและนำผลไปปรับปรุง การสอนอยู่
เสมอ (สมศ.12.2)

ตัวบ่งชี้ที่ 7 มีการนำแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ ในการเรียนการสอน
(สมศ.14.1)

ตัวบ่งชี้ที่ 8 มีการติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา และพัฒนา
ปรับปรุงหลักสูตร (สมศ.13.1)

มาตรฐานที่ 15 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย
(จำนวน 7 ตัวบ่งชี้) (สมศ.12.3)

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีการจัดและพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนที่เข้มแข็ง และทั่วถึง

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมและตอบสนองความสามารถทางวิชาการและ
ความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมและตอบสนองความสามารถพิเศษและความ
ถนัดของผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ

ตัวบ่งชี้ที่ 4 มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมค่านิยมที่ดีงาม

ตัวบ่งชี้ที่ 5 มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์ และกีฬา
นันทนาการ

ตัวบ่งชี้ที่ 6 มีการจัดกิจกรรมสืบสานและสร้างสรรค์ วัฒนธรรม ประเพณี และ
ภูมิปัญญาไทย

ตัวบ่งชี้ที่ 7 มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย

มาตรฐานที่ 16 สถานศึกษามีการจัดสภาพแวดล้อมและการบริการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน
พัฒนาตามธรรมชาติเต็มศักยภาพ (จำนวน 5 ตัวบ่งชี้) (สมศ.12.1)

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีอาคารสถานที่เหมาะสม

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีการส่งเสริมสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของผู้เรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีการให้บริการเทคโนโลยีสารสนเทศทุกรูปแบบที่เอื้อต่อการเรียนรู้
ด้วยตนเองและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

ตัวบ่งชี้ที่ 4 มีห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ ห้องสมุด พื้นที่สีเขียว และสิ่งอำนวยความสะดวก
สะดวกพอเพียงและอยู่ในสภาพใ้การใช้การได้ดี

ตัวบ่งชี้ที่ 5 มีการจัดและใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดมาตรฐานด้านการบริหารและ
การจัดการศึกษาซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการบริหาร โดยมีองค์ประกอบสำคัญดังนี้
การใช้แผนเป็นเครื่องมือปฏิบัติงาน การพัฒนาบุคลากร การสนับสนุน การเรียนการสอน
การประสานงานกับทุกฝ่าย และการประเมินผลการปฏิบัติงาน ซึ่งหากนำแนวคิดทฤษฎีการบริหาร
ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงาน และเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนแล้ว ก็น่าจะมั่นใจได้ว่า
จะทำให้โรงเรียนมีคุณภาพได้

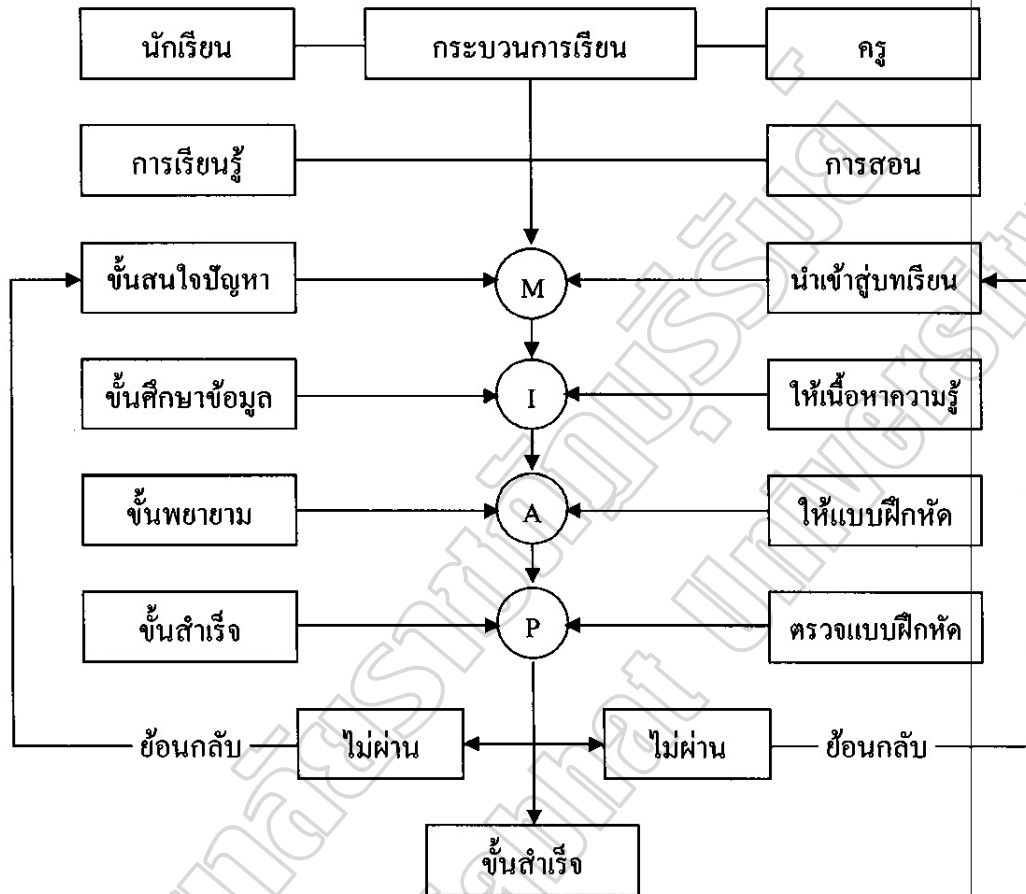
การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ด้านกระบวนการบริหาร
แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนดังนี้ การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการ การวางแผน
การดำเนินการตามแผน ประเมินผล และกระบวนการบริหารโดยรวม

ปัจจัยด้านกระบวนการเรียนการสอน

เสริมศรี ลักษณะศิริ (2540 : 186) กล่าวว่า กระบวนการเรียนการสอนถ้าจะให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล และส่งผลให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดีแล้ว ครูผู้สอนต้องวางแผน โดยการจัดวางรูปแบบและจัดการเรียนการสอนเป็นระบบหรือเรียกว่า กระบวนการเรียนการสอน

วารินทร์ แก้วอุไร (2541 : 47 – 54) ให้ความหมายว่า “การศึกษารูปแบบที่จัดเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทย เพื่อให้คนไทยดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขมีความรู้ความสามารถและทักษะในการแสวงหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีความสามารถในการประกอบอาชีพพึ่งตนเองได้ ดำรงชีวิตอย่างมีคุณธรรมและศักดิ์ศรี พัฒนาตนเองและมีบทบาทร่วมในการพัฒนาสังคมได้อย่างเหมาะสม และให้หมายความถึงการศึกษารูปแบบที่เริ่มจากระดับประถมศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย” ซึ่งจากการวิเคราะห์จุดเน้นของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ต้องการให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติดังที่กล่าวมา ก็คือการปรับเปลี่ยนรูปแบบในการจัดการเรียนการสอน ให้หันมาเน้นกระบวนการเรียนรู้ว่าเป็นหัวใจในการพัฒนาผู้เรียน โดยต้องการให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) โดยปรับเปลี่ยนบทบาทไปจากเดิมที่ผู้เรียนเป็นผู้รับความรู้ ได้รับความรู้ถ่ายทอดไปจากตัวผู้สอนหรือลักษณะการสอน การบอกเล่าความรู้ (Instruction) เพราะเชื่อว่าการจัดการเรียนการสอนแบบนี้จะช่วยให้ผู้เรียนมีกระบวนการเรียนรู้ คิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมยุคสารสนเทศได้อย่างมีคุณภาพ ดังนั้น การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพต้องนำจิตวิทยาของการเรียนรู้มาใช้ และจะต้องมีความเชื่อที่ถูกต้องว่าความรู้ต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ผู้เรียนสร้างและสะสมขึ้นไว้ด้วยตัวของตัวองหาใช้สิ่งที่ได้รับมาจากผู้อื่นโดยตรง การเรียนรู้เกิดจากการสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างข้อมูลใหม่กับความรู้เดิม ส่วนการสอนนับเป็นเพียงสิ่งที่จะช่วยอำนวยความสะดวกหรือช่วยทำให้กระบวนการในการสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงดังกล่าวเป็นไปโดยง่ายขึ้นเท่านั้น อาจกล่าวได้ว่าการเรียนรู้คือการเปลี่ยนจากประสบการณ์มาเป็นความรู้ความเข้าใจ ซึ่งจะเป็นจุดตั้งต้นหรือที่มาของพฤติกรรมการแสดงออกต่าง ๆ ของมนุษย์ การเรียนรู้ไม่เพียงแต่จะเป็นเรื่องของการแสวงหาความรู้ความเข้าใจ การพัฒนาทักษะ เจตคติ ความรู้สึกรู้สีกหรือค่านิยมต่าง ๆ เท่านั้น แต่การเรียนรู้จะมีการเก็บรวบรวม สะสม จัดระบบการนำออกมาใช้ความสำเร็จของการเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ความเหมาะสมสอดคล้องกันของเนื้อหาวิชา วิธีสอน วิธีเรียน เป้าหมายและความต้องการของผู้เรียน ความรู้พื้นฐานเดิมของผู้เรียนเพียงพอสำหรับการเรียนสิ่งใหม่หรือไม่ บรรยากาศนั้นเอื้อต่อการเรียนรู้หรือไม่ แรงผลักดันที่เกิดขึ้นจากตัวผู้เรียนเองและความรู้สึกว่าประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ของผู้เรียน

กระบวนการเรียนการสอน คือ กิจกรรมการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์กัน 3 กลุ่ม ได้แก่ ครูผู้สอน (Teacher) ผู้เรียน (Student) และกระบวนการสอน (Teaching) รวมเรียกว่ากระบวนการเรียนการสอน (ยูทพงษ์ ใภยวรรณ. 2541 : 61 -63) ได้สรุปกระบวนการเรียนการสอนตามขั้นตอน M, I, A, P ได้ดังนี้

ภาพประกอบ 2.5 ความสัมพันธ์ของกระบวนการเรียนการสอนแบบ M, I, A, P

ที่มา : ยูทพงษ์ ใภยวรรณ (2541 : 62)

จากแผนภูมิแสดงความสัมพันธ์การเรียนการสอน สามารถอธิบายได้ดังนี้ ขั้นที่ 1 ขั้นสนใจปัญหา (M) เป็นขั้นที่ครูผู้สอนจะต้องสร้างสถานการณ์และทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในเรื่องนั้นให้ได้ ขั้นสนใจปัญหา คือ ขั้นการนำเข้าสู่บทเรียนขั้นนี้ควรใช้เวลาสั้นที่สุดเท่าที่จะสั้นได้ ขั้นที่ 2 ขั้นศึกษาข้อมูล (I) เป็นการจัดเนื้อหาความรู้ให้ผู้เรียน โดยผู้เรียนค้นคว้าเองหรือครูอธิบายในขั้นศึกษาข้อมูล หรือขั้นให้เนื้อหา มีวิธีการให้เนื้อหาหลายวิธี ซึ่งเราเรียกว่า วิธีการสอนนั่นเอง ครูผู้สอนสามารถเลือกวิธีการสอนมาใช้ตามความเหมาะสมกับเนื้อหาวิชานั้น ๆ

ในขั้นให้เนื้อหาความรู้หรือขั้นศึกษาข้อมูลเป็นขั้นที่ใช้เวลามาก ขั้นที่ 3 ขั้นพยายาม (A) เป็นขั้นให้กิจกรรมผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติหรือทดลองทำแบบฝึกหัด โดยมีข้อมูลแนวทางในการปฏิบัติ จากขั้นให้เนื้อหาความรู้แล้ว และขั้นที่ 4 ขั้นสำเร็จ (P) ในการสอน ได้แก่ ขั้นการตรวจแบบฝึกหัดหรือตรวจผลงานที่ผู้เรียนได้พยายามทำมาแล้วว่าที่ทำมาแล้วนั้นถูกต้องหรือไม่ หากปรากฏว่าผลการตรวจสอบถูกต้องตามที่คาดหวังไว้ก็ขั้นเนื้อหาใหม่ต่อไป หากยังพบว่าไม่ได้ผลตามที่คาดหวังไว้ถือว่าไม่ผ่าน การเรียนการสอนจะต้องย้อนกลับคู่อีกทีว่า เป็นอย่างไรผู้เรียนจึงไม่บรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ เช่น อธิบายเนื้อหาไม่ชัดเจน เนื้อหายากเกินไป หรือวิธีการสอนไม่เหมาะสม เป็นต้น และในการสอนเนื้อหาแต่ละครั้งนี้ ผู้สอนต้องดำเนินการให้ครบกระบวนการทั้ง 4 ขั้น คือ ขั้น M, I, A, P เรียกว่า วงจรการสอน (Cycle Teaching)

วารินทร์ สิ้นสูงสุด (2542 : 12) กล่าวว่า กระบวนการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน ได้มีนักการศึกษาวางรูปแบบไว้หลายรูปแบบ ดังนี้ กระบวนการเรียนการสอนตามทฤษฎีของ ดิวอี้ (Dewey) เป็นกระบวนการที่มุ่งพัฒนาทักษะการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทำให้การเรียนการสอนดำเนินไปด้วยดี กระบวนการเรียนการสอนของ ดิวอี้ (Dewey) ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน (เสริมศรี ลักษณะศิริ, 2540 : 186) ดังนี้ ให้ผจญกับสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความฉงนสนเท่ห์ ซึ่งอาจวางแผนมาก่อนหรือไม่ได้วางแผนมาก่อนก็ได้แสวงหาปฏิกิริยาโต้ตอบกับสถานการณ์นั้น ๆ จัดวิธีดำเนินการเพื่อให้นักเรียนได้ศึกษา เช่น กำหนดขอบข่ายของปัญหา กำหนดงานที่จะให้นักเรียนทำเป็นต้น ให้นักเรียนศึกษางานที่จะทำตามลำดับหรือศึกษาเป็นกลุ่ม ศึกษาวิเคราะห์ความก้าวหน้า และกระบวนการที่ใช้ในการเรียนการสอน และดำเนินกิจกรรมตั้งแต่เริ่มต้นใหม่ตามลำดับ และลักษณะของกระบวนการเรียนการสอนแบบนี้ ผู้เรียนจะเป็นผู้ริบบาทมากในการเรียนการสอน ครูเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่ให้คำแนะนำ และอำนวยความสะดวกให้แก่ นักเรียนเท่านั้นหรือจะกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า ครูเป็นเพียงที่ปรึกษาทางวิชาการเท่านั้น กระบวนการเรียนการสอนตามแบบของดิวอี้ (Dewey) จะยึดเด็กเป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน

กระบวนการเรียนการสอน เป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งถือเป็นกระบวนการที่สำคัญ กระบวนการเรียนการสอนเป็นวิธีการดำเนินการให้เกิดการเรียนการสอนขึ้น ได้แก่ วิธีสอนต่าง ๆ การนำเอาความรู้ทางจิตวิทยามาใช้ในการสอน ดังนั้นการจัดกระบวนการเรียนการสอน จึงเป็นขั้นที่ผู้สอนจะต้องตัดสินใจเลือกดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ หรือเปลี่ยนแปลงไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนด สำหรับกระบวนการเรียนการสอน ควรกำหนดไว้ 4 ขั้นตอน คือ

1. การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ
2. การวางแผน
3. การดำเนินการตามแผน
4. การประเมินผล

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549 : 6 - 7) ได้กำหนดมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2549 ซึ่งมาตรฐานด้านการเรียนการสอน มี 2 มาตรฐาน 14 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

มาตรฐานที่ 9 ครูมีวุฒิ/ความรู้ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบ หมั่นพัฒนาตนเอง เข้ากับชุมชน ได้ดี และมีครูพอเพียง (จำนวน 7 ตัวบ่งชี้)

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีคุณธรรม จริยธรรม และปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ (สมศ.8.1)

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน เพื่อนร่วมงาน และบุคลากรทางการศึกษา (สมศ.8.1)

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีความมุ่งมั่นและอุทิศตนในการสอนและพัฒนาผู้เรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 4 มีการแสวงหาความรู้และเทคนิควิธีการใหม่ ๆ รับฟังความคิดเห็น ใจกว้าง และยอมรับการเปลี่ยนแปลง

ตัวบ่งชี้ที่ 5 จบการศึกษาระดับปริญญาตรีทางการศึกษาหรือเทียบเท่าขึ้นไป (สมศ. 8.2)

ตัวบ่งชี้ที่ 6 สอนตรงตามวิชาเอก – โท หรือตรงตามความถนัด

ตัวบ่งชี้ที่ 7 มีจำนวนพอเพียง (หมายรวมทั้งครูและบุคลากรสนับสนุน) (สมศ.8.5)

มาตรฐานที่ 10 ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (จำนวน 7 ตัวบ่งชี้) (สมศ.9)

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีความรู้ความเข้าใจเป้าหมายการจัดการศึกษาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรสถานศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีการวิเคราะห์ศักยภาพของผู้เรียนและเข้าใจผู้เรียนเป็นรายบุคคล

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตัวบ่งชี้ที่ 4 มีความสามารถใช้สื่อ เทคโนโลยี นวัตกรรม และแหล่งเรียนรู้ ในการพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองและผู้เรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 5 มีการประเมินผลการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับสภาพการเรียนรู้ที่จัดให้ผู้เรียนและอิงพัฒนาการของผู้เรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 6 มีการนำผลการประเมินมาปรับเปลี่ยนการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ

ตัวบ่งชี้ที่ 7 มีการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนและนำไปใช้พัฒนาผู้เรียน การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ด้านกระบวนการเรียนการสอนแบ่งออกเป็น 8 ขั้นตอน ดังนี้ การเตรียมการสอน การประเมินผลก่อนเรียน การเตรียมความพร้อมก่อนเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การสรุปทบทวน การประเมินผลหลังเรียน การจัดกิจกรรมเสริมทักษะการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนการสอน โดยรวม

ปัจจัยด้านกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา

สถานศึกษาที่จะสามารถดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษา เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่ง กระบวนการบริหารและการจัดการศึกษาที่ดี โดยคำนึงผู้เรียนเป็นสำคัญมีความสอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์ สภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมไทย นโยบายการจัดการศึกษาของรัฐ ตามบทบัญญัติของกฎหมายด้านการศึกษาที่เกี่ยวข้อง เพื่อเร่งพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ผู้เรียนมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี ดังนั้นกระบวนการจัดการศึกษาที่ดีจะก่อให้เกิดคุณภาพการศึกษาจึงต้องเป็นกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา

ในการกำหนดคำนิยาม หรือความหมายของการประกันคุณภาพศึกษานี้ มีนักวิชาการหลายท่านให้คำจำกัดความไว้ ดังนี้

เจิมทอง สิริแสงเลิศ (2540 : 33) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การรับประกันคุณภาพของกระบวนการบริหาร โรงเรียนว่ามีคุณภาพได้มีการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผลผลิตของโรงเรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานทางการศึกษา และตรงตามความต้องการของผู้รับบริการได้ตลอดเวลา

วิริยะ บุญยะนิवास (2540 : 1) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง ระบบที่สร้างความมั่นใจ พึงพอใจ ประทับใจต่อสังคม ผู้ปกครอง ลูกค้ำ ว่าโรงเรียนสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ ผู้จบการศึกษามีคุณภาพตามที่กำหนดไว้

ไพบุลย์ แจ่มพงษ์ (2541 : 39) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นมาตรการที่กำหนดแนวปฏิบัติ หรือแนวทางในการดำเนินงานในการจัดการศึกษาเพื่อจะช่วยให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนมีหลักประกันว่า นักเรียนจะมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาและเป็นที่ยอมรับของสังคม

ชเนศ ขำเกิด (2541 : 176) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นวิธีการหรือกลุ่ยุทธ์ที่กำหนดแนวปฏิบัติ หรือแนวทางในการดำเนินงานในการจัดการศึกษา ที่เป็นหลักประกันว่าผู้เรียนมีคุณภาพมาตรฐานการศึกษาเป็นที่ยอมรับของสังคม

สำนักงานมาตรฐานอุดมศึกษา (2541 : 2) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กิจกรรมหรือแนวปฏิบัติใด ๆ ที่ถ้าหากได้ดำเนินการตามระบบและแผนที่ได้วางไว้แล้ว จะทำให้เกิดความมั่นใจว่าจะได้ผลผลิตของการศึกษาที่มีคุณภาพ ตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์

กรมสามัญศึกษา (2542 : 14) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา คือ การดำเนินการต่าง ๆ ในกระบวนการจัดการศึกษาตั้งแต่การวางแผนไว้ตั้งแต่ต้น เพื่อให้เกิดการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างความมั่นใจและเป็นหลักประกันต่อผู้ปกครอง ชุมชนและสังคมว่าสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพผู้เรียนที่จบการศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาและเป็นที่ยอมรับของสังคม

ลลิตา จันท์แก้ง (2543 : 7) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กิจกรรมที่ประกอบด้วยกระบวนการควบคุมคุณภาพ การตรวจสอบคุณภาพ และการประเมินคุณภาพ หากได้ดำเนินการตามกระบวนการที่วางไว้แล้ว จะทำให้สังคมมั่นใจได้ว่าจะได้ผลผลิตทางการศึกษาที่มีคุณภาพตามลักษณะที่พึงประสงค์

สมหมาย วงศ์พรหม (2543 : 44) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การควบคุมคุณภาพการศึกษา การตรวจสอบทบทวนและปรับปรุงคุณภาพการศึกษาและการประเมินและรับรองคุณภาพการศึกษา

สมคิด พรหมจ้อย และสุพัตร์ พิบูลย์ (2544 : 4) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กิจกรรมหรือแนวปฏิบัติเพื่อควบคุมคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วย การประกันคุณภาพภายใน และการประกันคุณภาพภายนอก

อุทุมพร จามรมาน (2544 : 7) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการในการควบคุมคุณภาพ การตรวจสอบคุณภาพ ประเมินคุณภาพ และพัฒนาคุณภาพ เพื่อให้มั่นใจว่าการศึกษามีคุณภาพบรรลุตามเกณฑ์ที่กำหนดและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

จากแนวคิดและความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา นักวิชาการและสถาบันหรือหน่วยงาน กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษาหมายถึง กิจกรรมหรือแนวปฏิบัติที่จำเป็นจะต้องดำเนินงาน เพื่อประกันว่าคุณภาพของการศึกษาได้รับการรักษาไว้และส่งเสริมพัฒนาและรวมถึงกิจกรรมหรือแนวปฏิบัติใด ๆ ที่หากดำเนินการตามระบบและแผนที่วางไว้แล้ว จะทำให้เกิดความมั่นใจว่าจะได้ผลผลิตทางการศึกษาที่มีคุณภาพตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้จัดระบบ โครงสร้างของกระบวนการจัดการศึกษา โดยยึดหลักมีเอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติ มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ จะมีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาไว้เพื่อให้สถานศึกษาสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้เกี่ยวข้องว่าผู้เรียนทุกคนจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ สามารถพัฒนาความรู้ความสามารถ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างเต็มศักยภาพ ทั้งนี้ให้ถือว่าระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษาของสถานศึกษา เป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องและดำเนินการ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา จึงไม่ใช่ภาระงานใหม่ของสถานศึกษา เพียงแต่นำภาระงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยรวมที่สถานศึกษาทุกแห่งดำเนินการอยู่แล้ว และมุ่งเน้นไปที่คุณภาพผู้เรียนตามหลักสูตรอันเป็นการสอดคล้องกับหลักการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่ระบุในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งสามารถจัดลำดับภาระงานได้ดังนี้ จัดระบบสารสนเทศของสถานศึกษา สถานศึกษาทุกแห่งมีข้อมูลเกี่ยวกับสถานศึกษา ครู นักเรียน และชุมชนอยู่แล้ว ควรนำมาวิเคราะห์ และแปลผลให้มีความหมาย โดยอาจเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ต้นสังกัดกำหนดก็ได้ เพื่อนำมาใช้ตัดสินใจกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ และเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา ให้รูปแบบที่อ่านเข้าใจง่าย และรวดเร็วในการจัดระบบข้อมูล ให้เป็นหมวดหมู่ ซึ่งจะเป็นตัวบ่งชี้คุณภาพทุกด้านของสถานศึกษาที่เป็นปัจจุบัน ได้แก่ ปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงต่อการเรียนการสอน เช่น เวลาเรียนของนักเรียน คุณภาพและปริมาณของครู สื่อการเรียน การสอน อาคารสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก เทคโนโลยีต่าง ๆ ประสิทธิภาพของหลักสูตร โครงการและบริการที่จัดให้ผู้เรียน การมีส่วนร่วมของบิดามารดา ผู้ปกครองและชุมชน และที่สำคัญคือผลสัมฤทธิ์ และความประพฤตินักเรียนการกำหนดมาตรฐานการศึกษา ระดับสถานศึกษา โดยใช้ข้อมูลจากสารสนเทศของสถานศึกษาเองมาวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยของสถานศึกษา วิเคราะห์หลักสูตรและร่วมมือกับทุกคนรวมทั้งชุมชนกำหนดเป็นมาตรฐานการศึกษา ระดับสถานศึกษา เพื่อใช้เป็นเกณฑ์เทียบเคียงในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ และจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา โดยปกติทุกสถานศึกษามีแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและแผนปฏิบัติการประจำปีอยู่แล้ว ควรได้ร่วมมือกับทุกฝ่าย วิเคราะห์ข้อมูลจากสารสนเทศของสถานศึกษา และศักยภาพของสถานศึกษาในทุก ๆ ด้าน ใช้บทเรียนจากจุดเด่น

และจุดด้อยที่ผ่านมากำหนดควิสัยทัศน์ ภารกิจ และเป้าหมายการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้ชัดเจน โดยพยายามใช้ศักยภาพของสถานศึกษาอย่างคุ้มค่า ประหยัด และมีประสิทธิภาพ

แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษานี้เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและนำไปสู่การประกันคุณภาพภายในและรองรับการประกันภายนอก ต้องเริ่มประเมินจากแผนว่าเป็นแผนที่ใช้ข้อมูลศักยภาพสถานศึกษาอย่างเต็มที่แล้ว และประเมินผลสำเร็จของงานตามแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาจึงเป็นแผนที่ทุกฝ่ายทุกคนควรมีส่วนร่วมต้องทำความเข้าใจร่วมกันให้ชัดเจนจัดทำไว้ให้ทุกคนเปิดอ่านได้บ่อย ๆ และทุกฝ่ายทุกหมวดวิชาหรือทุกหน่วยงานตามโครงสร้างบริหารจัดการ สามารถนำไปจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของแต่ละหน่วยต่อไปได้อย่างสอดคล้องกัน

แผนปฏิบัติการประจำปี เป็นการแสวงหาวิธีการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพที่จะบรรลุผลตามเป้าหมายนั้น ๆ กำหนดเป็นรายละเอียดให้ชัดเจนว่าใครรับผิดชอบทำอะไร เมื่อใด ใช้งบประมาณเท่าใด แผนนี้จะชี้ชัดว่าสถานศึกษาจะเดินทางไปในทิศทางใดด้วยวิธีการใด ฉะนั้นเป้าหมายการพัฒนาต้องเขียนชัดและลึก เน้นผลการปฏิบัติถึงผู้เรียน ไม่กำกวม และวัดได้ วิธีการที่ใช้ให้บรรลุเป้าหมายก็เช่นกันต้องมาจากการระดมสมอง ตัดสินเลือกวิธีที่มีข้อมูลวิจัยสนับสนุนว่าจะได้ผลดีที่สุด วิธีการต้องให้ครอบคลุมทุกมิติของปัญหาไม่ว่าจะเป็นหลักสูตร การเรียน การสอน การพัฒนาครู โครงสร้างองค์กร การใช้ทรัพยากรและการมีส่วนร่วมของบิดามารดา ผู้ปกครองและชุมชน เป็นต้น แผนนี้จึงเป็นหัวใจของการสร้างคุณภาพอย่างต่อเนื่องในสถานศึกษา แผนที่ตีมีประสิทธิภาพซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการวางแผนที่เป็นกระบวนการวางแผนที่เป็นระบบจะเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความมั่นใจว่าการดำเนินงานและผลงานจะเป็นไปตามเป้าหมายอย่างได้คุณภาพและเป็นการลดโอกาสที่ความผิดพลาดจะเกิดขึ้นซึ่งเป็นการสอดคล้องกับหลักการบริหารคุณภาพในภาพรวมที่ว่าคุณภาพเริ่มต้นตั้งแต่ขั้นออกแบบจะนั้น ครูและบุคลากรทุกคน / ฝ่าย / หมวด / กลุ่ม จึงจำเป็นต้องมีแผนปฏิบัติงานของตนเองเพื่อการประเมินและปรับปรุงคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

การปรับปรุงโครงสร้างการบริหารจัดการภายในสถานศึกษา เพื่อให้สามารถดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาได้อย่างเข้าใจตรงกัน ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน มีการเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์ในทุกขั้นตอนของกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพควรได้พิจารณาทบทวน โครงสร้างการบริหารจัดการภายในสถานศึกษาให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาและให้ทุกคนมีส่วนร่วม มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบและภาระงานให้ชัดเจนและควรมีคณะทำงานด้านประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาจากทุกหน่วยของระบบบริหารจัดการ เพื่อร่วมกันรับผิดชอบงานพัฒนาคุณภาพ

การศึกษาของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ควรจัดทำเป็นเอกสารให้ทุกคนได้รับทราบและใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน

ตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา เป็นกระบวนการประเมินภายในสถานศึกษา เพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้เกิดคุณภาพอย่างต่อเนื่อง การประเมินภายในนี้ต้องเริ่มต้นจากครูและบุคลากรทุกคนของสถานศึกษาต้องประเมินตนเอง ตามแผนปฏิบัติงานของตนเอง โดยการบันทึกภาพความสำเร็จของงาน ปัญหาและการแก้ไขเป็นระยะ ๆ แต่ละหมวดวิชาหรือกลุ่ม ฝ่ายเป็นระยะ ๆ เช่นเดียวกัน โดยกำหนดภาพความสำเร็จที่ต้องการไว้ให้ชัดเจน ประเมินจากผลการประเมินของทุกคน บันทึกไว้เป็นหมวดหมู่เพื่อนำไปสู่การประเมินคุณภาพโดยรวมของสถานศึกษาได้ และคณะกรรมการประกันคุณภาพ ควรได้ประเมินภาพความสำเร็จของการจัดการศึกษาทั้งระบบของสถานศึกษาเป็นระยะ ๆ เช่นกัน โดยใช้ผลการประเมินจากหมวด / กลุ่ม / ฝ่าย และการสัมภาษณ์ พิจารณาผลงานที่มีหลักฐานร่องรอยปรากฏจากการปฏิบัติงานของทุกคนทุกหมวด / กลุ่ม / ฝ่าย สรุปเป็นภาพรวมของคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งควรเป็นประจำอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง นำไปสู่การตรวจสอบทบทวนจากหน่วยงานต้นสังกัดและเขตพื้นที่การศึกษาและเพื่อรองรับการประเมินจากภายนอกต่อไป การประเมินภายในถือเป็นการประเมิน เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทุกคนต้องยอมรับผลการประเมิน เพื่อปรับปรุงพัฒนางานให้มีคุณภาพ การประเมินต้องครอบคลุมวิสัยทัศน์ ภารกิจ แผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ กระบวนการบริหาร การบวนการเรียนการสอน ผลการเรียนรู้และคุณสมบัติต่าง ๆ ของผู้เรียนตามมาตรฐานหลักสูตรตลอดจนความร่วมมือสนับสนุนส่งเสริมจากชุมชน ประเมินมาตรฐานการศึกษา เป็นการที่สถานศึกษาร่วมมือกับเขตพื้นที่หรือต้นสังกัดจัดให้นักเรียนทุกคน ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ได้รับการประเมินด้วยเครื่องมือมาตรฐานเพื่อสร้างความเชื่อถือในการพัฒนาคุณภาพและเป็นเกณฑ์เทียบเคียงกับมาตรฐานการศึกษาที่สถานศึกษากำหนด การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี เป็นผลจากการประเมินภายในของสถานศึกษาที่ได้พัฒนางานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ทุกคนมีส่วนร่วมและดำเนินงานมาตลอดปีการศึกษา จัดทำเป็นรายงานต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อให้ทราบผลการดำเนินงานการจัดการศึกษาทั้งในด้านความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคที่ต้องการความร่วมมือในการแก้ไข หรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม และการผดุงระบบประกันคุณภาพการศึกษา งานพัฒนาคุณภาพเป็นกระบวนการต่อเนื่องสถานศึกษาควรมีการศึกษาค้นคว้า เทคนิควิธีที่จะสนับสนุนให้ระบบการประกันคุณภาพมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และสร้างความรู้สึกรักของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้มุ่งมั่นพัฒนาสู่คุณภาพที่สูงขึ้น

การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 48 ระบุว่าสถานศึกษาจะต้องทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา และเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งการรายงานการรายงานผลการดำเนินงานของโรงเรียนนับเป็นขั้นตอนที่สำคัญของการดำเนินการตามระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ซึ่งเราเรียกเอกสารนี้ว่า รายงานประจำปี หรือรายงานการประเมินตนเอง

สุวิมล ว่องวานิช และคณะ (2543 : 145) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบในการจัดทำรายงานไว้ 5 ข้อดังนี้

1. รูปแบบของรายงานผลการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา ให้พิจารณาตามที่โรงเรียนเห็นว่าเหมาะสมไม่มีรูปแบบตายตัว แต่โรงเรียนต้องออกแบบให้สอดคล้องกับการรายงานผลการประเมินตนเองที่โรงเรียนจัดทำ เพื่อเสนอหน่วยงานต้นสังกัดในแต่ละปี
 2. รายงานผลการประเมินตนเองควรมีเนื้อหาพอสังเขป อ่านเข้าใจง่าย กระชับ และสามารถนำเสนอข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพประกอบ หรือนำเสนอรูป แผนภูมิ กราฟ ตารางตามที่เห็นว่าเหมาะสม
 3. การขอรับการประเมินจากคณะกรรมการประเมินภายนอก ควรจัดทำบทสรุปผลการดำเนินงานของโรงเรียนในช่วง 5 ปีด้วย
 4. สำหรับเอกสารอ้างอิง ซึ่งจะให้เป็นข้อมูลประกอบการรายงานผลการประเมินตนเองของสถานศึกษาควรดำเนินการดังนี้
 - 4.1 ข้อมูลที่คิดว่ามีความสำคัญและจำเป็นให้บรรจุลงในรายงานผลการประเมินตนเอง (ฉบับสมบูรณ์)
 - 4.2 หลักฐานอ้างอิงที่คิดว่าสำคัญ แต่ไม่สามารถจะบรรจุในรายงานผลการประเมินตนเองได้ ซึ่งสถานศึกษาอาจจัดทำเป็นเอกสารประกอบการรายงานผลการประเมินตนเอง
 5. รายงานผลการประเมินตนเองที่ใช้ในโรงเรียน โรงเรียนสามารถกำหนดได้ตามความเหมาะสมแต่สามารถจัดทำบทสรุปผลการดำเนินงาน เพื่อเสนอคณะกรรมการการประเมินภายนอกควรมีความยาวไม่เกิน 20 - 30 หน้า (ถ้าสามารถจัดทำได้)
- นอกจากนั้นยังได้เสนอองค์ประกอบของการรายงานไว้ 3 ข้อดังนี้
1. ข้อมูลทั่วไปของโรงเรียน เช่น ชื่อสถานศึกษา ที่ตั้ง ระดับ ประเภทที่เปิดสอน สังกัดของโรงเรียน แผนที่แสดงเขตบริการ แผนที่แสดงอาณาเขตติดต่อกับสถานที่สำคัญต่างๆ โครงสร้างการบริหารของโรงเรียน จำนวนครูและจำนวนนักเรียนปัจจุบัน คณะกรรมการ

สถานศึกษา คณะกรรมการนักเรียน งบประมาณ ขนาดประชากรในเขตพื้นที่บริการ ศาสนา อาชีพ สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม ชุมชน

2. สถานภาพการดำเนินงานของโรงเรียน เช่น วิสัยทัศน์ พันธกิจ นโยบาย เป้าหมาย มาตรการ แผนงาน โครงการ แนวคิดหลัก วิธีการที่โรงเรียนใช้ในการพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ ผลการดำเนินงานตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ นโยบาย เป้าหมาย มาตรการ แผนงาน โครงการ ของโรงเรียน ผลการประเมินตามมาตรฐานสถานศึกษา

3. แนวทางการพัฒนาโรงเรียนในอนาคต เช่น สรุปผลการดำเนินงานตามเป้าหมาย และยุทธศาสตร์ตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนที่กำหนดไว้ในแต่ละปี จุดเด่น จุดด้อยของโรงเรียน ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาในปีต่อไป สิ่งที่ต้องการได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545 : 50) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดทำรายงานการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาไว้ 3 ประการดังนี้

1. เพื่อรายงานจุดเด่นและจุดด้อยของการจัดการศึกษา ตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริม ปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานของสถานศึกษา
3. เพื่อให้โรงเรียน หน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนต่อไป

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2545 : 85 - 91) กล่าวว่า การจัดทำรายงานประจำปีของสถานศึกษาเป็นการรายงานผลการประเมินตนเองต่อหน่วยงานต้นสังกัดเป็นประจำทุกปี แต่บทสรุปการประเมินตนเองของสถานศึกษาสำหรับการประเมินภายนอกจะต้องจัดทำ 5 ปีต่อหนึ่งครั้ง โดยมีแนวทางการจัดทำบทสรุปการประเมินตนเอง ฉบับรวมผลการดำเนินงานในช่วง 3 - 5 ปี และเป็นรายงานสรุปผลการดำเนินงานตามเกณฑ์มาตรฐานที่สถานศึกษากำหนดขึ้นเอง มีองค์ประกอบ 4 ขั้นตอนดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานประกอบด้วย
 - 1.1 สิ่งที่ต้องรายงาน ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานศึกษา ชื่อสถานศึกษา ที่ตั้ง ต้นสังกัด ข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียน ระดับการศึกษาที่ให้บริการ จำนวนนักเรียนจำแนกตามระดับการศึกษา ชั้นเรียน จำนวนนักเรียน ฯลฯ ข้อมูลเกี่ยวกับครู / บุคลากร จำนวนครู จำนวนบุคลากร วุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรลักษณะอาคารสถานที่ (จำนวนอาคารเรียน ห้องเรียน ห้องสมุดอื่น ๆ) จำนวนงบประมาณ รายรับ รายจ่าย (แหล่งที่มา

ของรายรับ) การจัดสรรงบประมาณรายจ่ายจำแนกตามประเภทรายจ่าย (เงินเดือน งบดำเนินการ งบลงทุน ฯลฯ) ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน ขนาดประชากรในเขตพื้นที่บริการ ศาสนา อาชีพ สภาพเศรษฐกิจ (รายได้ต่อหัวต่อปี) สภาพสังคม (ชีวิตความเป็นอยู่ ระดับความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ระดับความเข้มแข็งของชุมชน) เกียรติยศ ชื่อเสียง / จุดเด่นของสถานศึกษา

1.2 วิธีการรายงาน สถานศึกษาควรมีการจัดทำรายงานมีสาระพอเข้าใจ กระชับ เนื้อหาไม่ควรเกิน 1 – 2 หน้า หากมีมากกว่านี้และคิดว่าจำเป็นให้นำเสนอในภาคผนวก รายละเอียดของข้อมูลประกอบการพิจารณาขอให้จัดเตรียมไว้ที่สถานศึกษา หรือนำเสนอเป็นเอกสารประกอบ

2. สภาพการดำเนินงานของสถานศึกษา

2.1 สิ่งที่ต้องรายงาน วิสัยทัศน์ของสถานศึกษา เป้าหมายของสถานศึกษาแนวคิดหลักวิธีการ ที่สถานศึกษาใช้ในการไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ ระบบโครงสร้างการบริหารสถานศึกษา ลักษณะของการดำเนินงาน

2.2 วิธีการรายงาน อธิบายแนวทางการบริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมที่จะทำให้อำนาจของสถานศึกษาบรรลุผล และวิธีการที่ใช้ในการสร้างความตระหนักและจิตสำนึก (Awareness) แก่บุคคลกรในการพัฒนาสถานศึกษา

3. ผลการประเมินตามมาตรฐานการศึกษา

3.1 สิ่งที่ต้องรายงาน วิธีการพัฒนากิจกรรมที่สถานศึกษาได้ดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย และวิธีการที่ใช้ในการประเมินผลการดำเนินงานตามมาตรฐานที่กำหนดในแต่ละมาตรฐาน ผลการดำเนินงานตามวิธีการพัฒนา กิจกรรมที่สถานศึกษากำหนด (Attempt) และสัมฤทธิ์ผล (Achievement) ของการดำเนินงานภายใต้แต่ละมาตรฐาน แนวทางการพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงานเพื่อบรรลุตามเป้าหมายภายใต้แต่ละมาตรฐาน

3.2 การรายงานสรุปผลการประเมินตนเองที่สถานศึกษาจัดทำขึ้นเพื่อรองรับการประเมินภายนอกไม่จำเป็นต้องเรียงลำดับตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ แต่ควรมีการจัดหมวดหมู่ของการรายงานผลสรุปการประเมินใหม่โดยมีสาระการประเมินครบถ้วนตามมาตรฐานศึกษาชาติ คือ มาตรฐานเกี่ยวกับผู้เรียน มาตรฐานเกี่ยวกับครู มาตรฐานที่เกี่ยวกับการบริหาร และมาตรฐานอื่น ๆ (ตามที่สถานศึกษาหรือหน่วยงานต้นสังกัดกำหนด)

4. แนวทางการพัฒนาสถานศึกษาในอนาคต

4.1 สิ่งที่ต้องรายงาน ผลการประเมินตามมาตรฐานโดยสรุป จุดแข็ง จุดอ่อนของสถานศึกษา แผนพัฒนาสถานศึกษาโดยกำหนดตารางเวลาการดำเนินงาน สิ่งที่ต้องการได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4.2 วิธีการรายงาน สรุปผลการประเมินตามมาตรฐานการศึกษาในภาพรวม ซึ่งให้เห็นจุดแข็งและจุดอ่อนของการดำเนินงาน จุดเน้นสำคัญของสาระอยู่ที่แผนพัฒนาสถานศึกษา ในอนาคต โดยระบุแผนการดำเนินงานเพื่อรักษาจุดแข็งหรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น และแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขจุดอ่อน ภาคผนวกของรายงานสรุปผลการประเมินตนเอง สถานศึกษาควรนำเสนอ ข้อมูลสถิติต่างๆ ลักษณะของโครงการ กิจกรรมพิเศษที่เด่นของสถานศึกษา เพื่อใช้ประกอบการ พิจารณาไม่ควรเกิน 5 - 10 หน้า

การรายงานคุณภาพการศึกษา เป็นการสื่อสารให้ผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบถึงความก้าวหน้าและผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ที่กำหนดไว้ในธรรมนูญสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

การประกันคุณภาพการศึกษา จึงเป็นกระบวนการบริหารจัดการการศึกษาทุกด้านของ สถานศึกษา เป็นภาระงานปกติของสถานศึกษาที่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ระบบให้ทุกคนได้มีส่วน ร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่วางแผนจนถึงประเมินตนเอง ปรับปรุงพัฒนา งานของตนตามทิศทางเดียวกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ สอดคล้องกับ หลักสูตรเป็นที่ยอมรับของนักเรียน ครู บุคลากรของสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคม

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ด้านกระบวนการและการประกัน คุณภาพการศึกษา แบ่งออกเป็น 8 ด้าน ดังนี้ ด้านการจัดระบบบริหารและสารสนเทศ ด้านการ พัฒนามาตรฐานการศึกษา ด้านการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ด้านการประเมินคุณภาพ การศึกษา ด้านการรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี และด้านการผดุงระบบประกันคุณภาพ การศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ผู้วิจัยได้ค้นคว้างานวิจัยต่าง ๆ ที่มีความ เกี่ยวข้องโดยสังเขป ดังนี้

งานวิจัยในประเทศ

อำนาจ เกทพ้อคำ (2541 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่สัมพันธ์กับคุณภาพการ บริหารงานวิชาการ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 6 จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นหัวหน้างานวิชาการ โรงเรียนประถมศึกษา เขตการศึกษา 6 จำนวน 320 คนพบว่า ปัจจัยแวดล้อมในการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนประถมศึกษาอยู่ในระดับ เหมาะสมมาก คุณภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา อยู่ในระดับคุณภาพดี เปรียบเทียบปัจจัยแวดล้อมในการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนประถมศึกษาที่มีขนาดต่างกัน

โดยรวมพบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่เหมาะสมกว่าโรงเรียนขนาดเล็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนโรงเรียนขนาดใหญ่กับขนาดกลาง และขนาดกลางกับขนาดเล็กไม่แตกต่างกัน เปรียบเทียบคุณภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาที่มีขนาดต่างกัน โดยรวมพบว่าไม่แตกต่างกัน ปัจจัยแวดล้อมในการบริหารงานวิชาการมีความสัมพันธ์ทางบวก กับการบริหารงานวิชาการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และปัจจัยแวดล้อมในการบริหารงานวิชาการ สามารถพยากรณ์คุณภาพการบริหารงานวิชาการได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ ปัจจัยทักษะครูผู้สอน อาคารสถานที่และด้านชุมชน

ศุภวัฒน์ อวะภาค (2542 : 72) ได้วิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลา ที่มีต่อองค์ประกอบที่ทำให้โรงเรียนประสบผลสำเร็จ โดยภาพรวมและรายองค์ประกอบ คือ ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน และชุมชน อยู่ในระดับมากผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียน ต่างกันมีความคิดเห็นต่อองค์ประกอบที่ทำให้โรงเรียนประสบผลสำเร็จในองค์ประกอบครู นักเรียนไม่แตกต่างกัน ส่วนองค์ประกอบผู้บริหารและชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในขนาดโรงเรียนต่างกันมีความคิดเห็นต่อองค์ประกอบที่ทำให้โรงเรียนประสบผลสำเร็จในองค์ประกอบครูไม่แตกต่างกัน ส่วนองค์ประกอบผู้บริหารโรงเรียน นักเรียน และชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ธรรมบุญ ศรีจันทน์ (2544 , บทคัดย่อ). ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานการปฏิรูปการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดกรมศิลปากร ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินการปฏิรูปการศึกษาของแต่ละสถานศึกษามีจำนวน 11 ด้าน คือ ด้านบริหารและการจัดการ ด้านสื่อ วัสดุอุปกรณ์และอาคารเรียน ด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา ด้านชุมชน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้านการสนับสนุน ด้านกระบวนการสอน ด้านกระบวนการเรียนรู้ ด้านหลักสูตรและส่งเสริมอาชีพ ด้านการมีส่วนร่วมบริหาร และการวางแผนปฏิบัติงาน ด้านความเหมาะสมของหลักสูตร และด้านวุฒิและประสบการณ์การสอนของครู ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินการปฏิรูปการศึกษาของสถานศึกษาในภาพรวมของทุกสถานศึกษา ได้แก่ ปัจจัยด้านวุฒิและประสบการณ์การสอนของครู เป็นปัจจัยที่ส่งผลในระดับมากที่สุด ส่วนปัจจัยส่งเสริมในระดับน้อยที่สุดคือด้านชุมชน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

กษมน มังคละศิริ (2545) ได้ศึกษา ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษา ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสกลนคร พบว่า

1. ปัจจัยการบริหาร โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

ค้ำนโยบายการบริหารและการปฏิบัติ ด้านลักษณะของบุคลากร และด้านลักษณะขององค์กร อยู่ในระดับมากตามลำดับ ส่วนด้านลักษณะของสภาพแวดล้อม มีการใช้ยู่ระดับปานกลาง สำหรับการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาโดยรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการควบคุมคุณภาพการศึกษา ด้านการประเมินและรับรองคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา และด้านการตรวจสอบ ทบทวน และปรับปรุงคุณภาพการศึกษา มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมากตามลำดับ

2. ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา ได้แก่

2.1 การปรับตัวขององค์กรและการริเริ่มสิ่งใหม่ และลักษณะของสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร ส่งผลต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาโดยรวมและรายด้านทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการควบคุมคุณภาพการศึกษา ด้านการตรวจสอบ ทบทวน และปรับปรุงคุณภาพการศึกษา และด้านการประเมินและรับรองคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

2.2 บทบาทของเทคโนโลยี ส่งผลต่อการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาโดยรวม และรายด้าน การประเมินและรับรองคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

2.3 ลักษณะของสภาพแวดล้อมภายในองค์กร ส่งผลต่อการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาโดยรวมและรายด้าน 2 ด้าน คือ ด้านการควบคุมคุณภาพการศึกษา และด้านการตรวจสอบ ทบทวน และปรับปรุงคุณภาพการศึกษา

2.4 กระบวนการติดต่อสื่อสาร ส่งผลต่อการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาโดยรวมและรายด้าน คือ ด้านการควบคุมคุณภาพการศึกษา

2.5 การกำหนดเป้าหมาย ส่งผลต่อการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษา ด้านการควบคุมคุณภาพการศึกษา

2.6 สภาพแวดล้อมในการปฏิบัติ ส่งผลต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา ด้านการตรวจสอบ ทบทวน และปรับปรุงคุณภาพการศึกษา

กำพล ฤทธิรักษา (2545 : 76 – 89) ได้ศึกษาปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนแกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ สำนักงานการประถมศึกษา นครราชสีมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับปัจจัยการบริหาร ระดับการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ และปัจจัยบริหารที่ส่งผลต่อการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ในโรงเรียนแกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา โดยใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กรของ Richard M. Steers เป็นแนวทางในการศึกษาซึ่ง Steers ได้จำแนกปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพขององค์กรไว้ 4 ด้านคือ ด้านลักษณะองค์กร ด้านลักษณะของสภาพแวดล้อม ด้านลักษณะบุคคล

ในองค์กร และด้านลักษณะของนโยบายการบริหารและการปฏิบัติ ผลวิจัยพบว่าปัจจัยการบริหารในโรงเรียนปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับการปฏิบัติจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ คือ ด้านลักษณะของบุคคลในองค์กร ด้านลักษณะของสภาพแวดล้อม ลักษณะของนโยบายการบริหารและการปฏิบัติและลักษณะขององค์กร การปฏิรูปในโรงเรียน แกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ทั้งโดยภาพรวมและในแต่ละด้าน เรียงลำดับการปฏิบัติจากน้อยไปหามากได้ ดังนี้ คือ การเรียนรู้อย่างมีความสุข การเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง การเรียนรู้จากการคิดและปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบองค์รวม ปัจจัยย่อยในปัจจัยการบริหาร ส่งผลต่อการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เรียงลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ คือ การจัดหาและการใช้ทรัพยากรการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ การจูงใจ การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและเทคโนโลยี มีความสามารถในการทำนายการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ในโรงเรียนแกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ได้ร้อยละ 54.60

ภารดี อนันต์นาวิ (2545 : 118) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนตระหนักถึงความสำคัญในการประกันคุณภาพการศึกษา และมีความสามารถในการบริหารอยู่ในระดับมาก ตลอดจนมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ มีความพยายาม ไม่ย่อท้ออุปสรรค ตั้งใจปฏิบัติงานให้ความสำเร็จ อยู่ในระดับมากเช่นกัน ส่วนผู้บริหารสามารถสร้างขวัญกำลังใจให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นปัจจัยอันดับสุดท้าย ซึ่งอาจเนื่องมาจากสถานศึกษาเป็นหน่วยงานทางราชการซึ่งมีระเบียบของทางราชการคอยควบคุมการทำงานอยู่แล้ว ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่จึงมักไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เท่าที่ควร

วีระพงษ์ ไตรศิวะกุล (2545 : 145 – 48) วิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ปัจจัยการบริหารกับการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา โรงเรียนมัธยม สังกัดกรมสามัญในสหวิทยาเขตเมืองอุบลราชธานี พบว่า ปัจจัยการบริหารในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีปัจจัยการบริหารของโรงเรียนอยู่ในระดับมาก จำนวน 3 ด้านคือ ด้านลักษณะของบุคคล ด้านลักษณะของโครงการ และด้านนโยบายและการปฏิบัติ ส่วนด้านของสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาในสภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนอยู่ในระดับมาก 3 ด้านคือ ด้านการศึกษา ด้านการเตรียมการ และด้านการวางแผนการประกันคุณภาพการศึกษา และด้านการนำแผนการประกันคุณภาพการศึกษาไปใช้ ส่วนด้านการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพการศึกษา และด้านการ

ตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยการบริหารกับการดำเนินงาน ประกันคุณภาพการศึกษาในภาพรวมมีความสัมพันธ์กันในทางบวก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญในระดับปานกลาง

สมัช โสมทอง (2545 : บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่เอื้อต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา คือ ผู้บริหารและครูผู้สอนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี จำนวน 653 คน ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานปฏิรูปการเรียนรู้ของโรงเรียนมีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ ความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ ด้านเทคโนโลยีทางการศึกษา

บุญไทย แสนอุบล (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพฤติกรรมและปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญของครูระดับก่อนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสกลนคร พบว่า มีปัจจัยส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ 3 ด้านอยู่ในระดับมาก คือ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านงบประมาณ และด้านความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองชุมชนและโรงเรียน มีปัจจัยส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ 3 ด้านอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ และด้านการบริหารจัดการ

วิญญู เมืองนาค (2546 : บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในโรงเรียนประถมศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา 1 จังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 4 ด้านคือ การวางแผน การจัดการเรียนการสอน การนิเทศภายในโรงเรียน การประเมินผลการเรียนรู้ และมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง 1 ด้าน คือ การทำวิจัยในชั้นเรียน ปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยภาพรวมมีความสำคัญอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านมีความสำคัญอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับคือ ปัจจัยด้านผู้บริหารโรงเรียน ปัจจัยด้านสนับสนุน ปัจจัยด้านตัวครู ยกเว้นปัจจัยด้านผู้เรียน มีความสำคัญอยู่ในระดับปานกลาง

สมศักดิ์ ทองเนียม (2546 : 98-100) วิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารกับการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดชลบุรี พบว่า ปัจจัยการบริหารในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก 3 ด้านคือ ด้านลักษณะขององค์กร ด้านลักษณะนโยบายและการปฏิบัติ และด้านลักษณะของบุคคล ส่วนด้านลักษณะแวดล้อม อยู่ในระดับปานกลาง การดำเนินงานประกัน

คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดชลบุรีพบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารกับการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาพบว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีความสัมพันธ์กันในระดับสูง

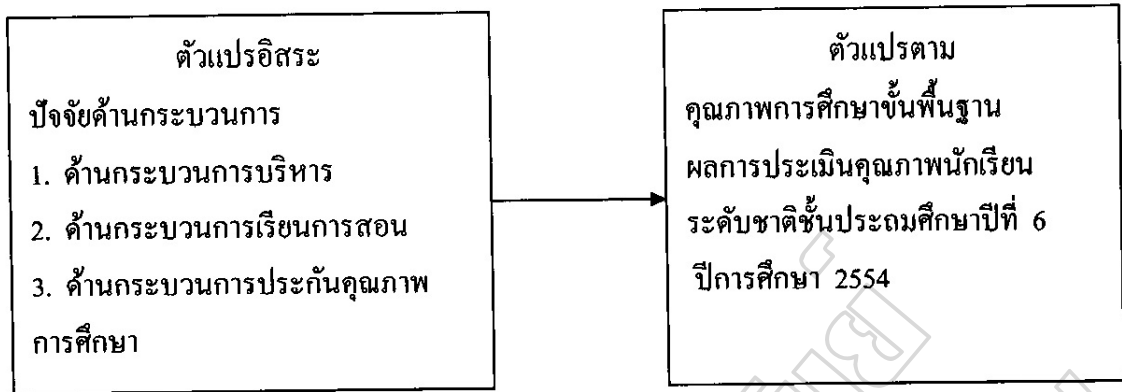
งานวิจัยต่างประเทศ

กิลลิเมท (Guillemette. 1922 : 18 ; อ้างถึงใน ธนศักดิ์ พรหมจันทร์. 2550 : 81) ปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อประสิทธิผลของโรงเรียนประกอบด้วยรูปแบบการทำงานอย่างเป็นทีม ความสัมพันธ์ของผู้ร่วมงานและผู้บริหารมีความร่วมมือสูง การรับรู้และการตอบสนองต่อการปรับตัวเข้าโรงเรียนสูง การรับรู้ต่อภารกิจหลักของโรงเรียนการมีค่านิยมในการปฏิบัติงานที่ดีเหล่านี้ส่งผลต่อความพึงพอใจในงาน ความผูกพันกับองค์กรการคงอยู่ในงาน

มอท (Mott. 1993 ; อ้างถึงใน ธนิต เดือนแจ้งรัมย์. 2551 : 68) ประสิทธิภาพขององค์กรประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการ คือ 1) ความสามารถในการผลิตที่พิจารณาทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ 2) ความสามารถในการปรับตัวที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วมและการแก้ไขปัญหาโดยรวมขององค์กร 3) ความสามารถยืดหยุ่นได้ของคนในองค์กรเมื่อมีภาวะฉุกเฉินจากเครื่องจักรและปริมาณงานเพิ่มขึ้นหรืออื่น ๆ ผลการศึกษาพบว่าประสิทธิผลทั้งหมดขององค์กรมีความสัมพันธ์กับปัจจัยทั้ง 3 ประการ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องปัจจัยการบริหารการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน พอสรุปได้ว่า ปัจจัยการบริหารประกอบด้วย คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ และหากมองในแง่ของกระบวนการบริหาร ปัจจัยการบริหารประกอบด้วยปัจจัยอย่างน้อย 3 ด้าน คือ ด้านตัวป้อน ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยจะนำเอาปัจจัยด้านกระบวนการ คือ ด้านกระบวนการบริหาร ด้านกระบวนการเรียนการสอน และด้านกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา เป็นตัวแปรต้น ในการศึกษาที่จะส่งผลต่อคุณภาพของสถานศึกษาซึ่งเป็นปัจจัยด้านผลผลิต ซึ่งจะพิจารณาจากผลการประเมินคุณภาพนักเรียนระดับชาติชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2554 เป็นตัวแปรตามและตัวทำนาย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพประกอบ 2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย